

ROMAN CÍLEK

PROTEKTORÁT: poslední dějství aneb FESTUNG BÖHMEN

(Historická mozaika z doby, kdy válka už se blížila ke konci,
ale stále ještě umírali lidé)

DRAMA SE ZPOŽDĚNÍM – TAK BY SE TO DALO NAZVAT

V době, kdy osud Berlína byl již téměř zpečetěn, kdy Sovětům padla do rukou značná část Vídně a Američanům, kteří současně stanuli i u břehů Labe, se bez většího odporu vzdalo poutní místo nacismu Norimberk, v prostoru Čech a Moravy, dosud nazývaném protektorátem, tomu bylo jinak a s konečnou platností tu rozhodnuto nebylo.

A ještě bezmála měsíc nebude.

VŠEDNÍ PRAŽSKÉ RÁNO

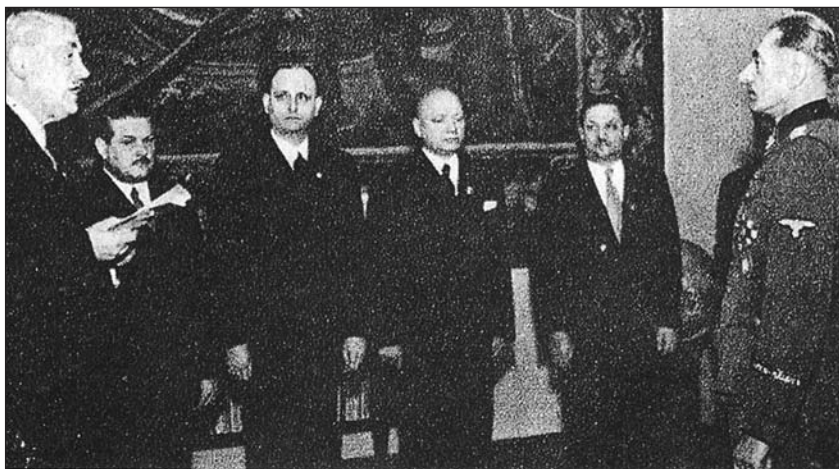
Z vozoven se rozjížděly první tramvaje, do ulic osleplých zatemněním prorážely nesmělé paprsky slunce. Vozovkami města tu a tam procházely nejen jednotlivé hlídky protektorátní policie, ale také útvary wehrmachtu, ale málokdy se už nyní dal slyšet jejich vojácky povzbudivý zpěv. Občas si některý z chodců koupil u stánku ranní noviny.

V záhlaví bylo datum: středa 11. dubna 1945.

Pouhých sedmdesát haléřů stál výtisk deníku Venkov, v němž přinášeli mimo jiné s obvyklou úhybností formulovanou zprávu Vůdcova hlavního stanu: „Mezi Drévou a Vídeňským lesem rozbily naše oddíly většinu nepřátelských útoků. O jádro města Vídně se i nadále rozhořčeně bojuje. Při ústí řeky Moravy rozšířil protivník své předmostí, kdežto mezi řekou Moravou a horní Nitrou přes četné útoky nedosáhl územního zisku. V Durynském lese jsou posádky četných opěrných bodů v boji s nepřátelskou přesilou.“ Titulek ke komuniké měl dodávat pocit naděje: „Úspěšná obrana v Durynském lese“, hned vedle v úvodníku si však protektorátní ministr Emanuel Moravec, považovaný veřejností za kolaboranta číslo jedna, skoro až překvapivě kladl dosud veřejně málokdy vyslovovanou otázku:

„Co by bylo, kdyby Říše podlehla?“

Sám si poté odpověděl: „Nejprve by nastal konflikt bolševiků s anglo-americkými milionáři o zbytek Evropy. Vyrovnání a vykrádání Evropy skončilo by evropskou revolucí. A tato protisovětská evropská revoluce by byla revolucí nacionálně socialistickou s hákovým křížem na všech národních praporech. V této válce je na německé straně vyškrtáno slovo kapitlace.“

K poslednímu oficiálnímu přijetí protektorátní vlády říšským státním ministrem K. H. Frankem došlo 15. března 1945 – ve výroční den počátku německé okupace. Zleva: Bienert, Krejčí, Berstch, Moravec, Hrubý, Frank. Později se jednalo už spíš jen v kuloárech.

PŘÁNÍ TU BYLO BEZESPORU OTCEM MYŠLENKY

Ve skutečnosti vše vyhlíželo zcela jinak a s každým dalším dubnovým dnem se postavení „třetí říše“ blížilo k podobě totální beznadějnosti – a to nejen ve frontovém slova smyslu. Nikoli bezdůvodně se ve vzduchu vznášelo dilema: „Co by bylo, kdyby...?“ Což se ovšem netýkalo jen Moravce, ten byl pouze proradným přísluhovačem mocných, ale na území, které Německu zbývalo k vládnutí, se nacházely osobnosti mnohem provinilejší, jejichž vyhlídky byly neradostné. Už v týdnu od 4. do 11. února 1945 se v Jaltě na Krymu sešli vedoucí státníci SSSR, USA a Velké Británie, aby se pokusili připravit poválečné uspořádání, na což lze v poučeném odstupu času nahlížet všelijak. Padlo tam však i vyjádření o konání mezinárodních soudů nad válečnými zločinci, přičemž již od listopadu 1943 byla známa deklarace těchto tří mocností s názvem „O odpovědnosti hitlerovců za spáchaná zvěrstva“, v níž se prohlašovalo, že všichni, kdo se provinili válečnými zločiny, „budou posláni zpět do zemí, v nichž své hanebné činy spáchali, aby tam byli souzeni a potrestáni“.

Viníci se začali bát odpovědnosti.

Režim, který napáchal nesmírně mnoho násilností, nebyl ochoten účtovat. Ale nemohl už také účtování zabránit. Milióny mrtvých při násilných akcích proti obyvatelstvu, na nesčetných popravištích, a zejména v koncentračních táborech,

Rámcová situace na evropském bojišti v čase od března do května 1945. Vše naznačovalo tomu, že Praha se ocitne ve středu finálního dění.

z nichž některé měly jasně vyhlazovací podobu, se jeden za druhým stávaly odstavci v obžalobě.

JEDNI SE BÁLI, DRUZÍ UMÍRALI

Válka se vším, co jsou její průvodní jevy, má daleko ke spravedlnosti. Platí to rovněž o válce, jejíž úderý přicházely ze vzduchu. Stále se stupňující spojenecké nálety na vybrané cíle v oblastech, kde vládli hitlerovci, nesporně významným dílem přispěly k porážce „třetí říše“, účinné bylo v druhé polovině válečného období zejména systematické ničení zdrojů a transportních cest strategicky důležitých pohonných hmot, ne vždy se však vše uskutečnilo či dalo uskutečnit tak, aby byla ušetřena přemíra civilních obětí.

Ani Čechům se na jaře 1945 nevyhnuly nálety.

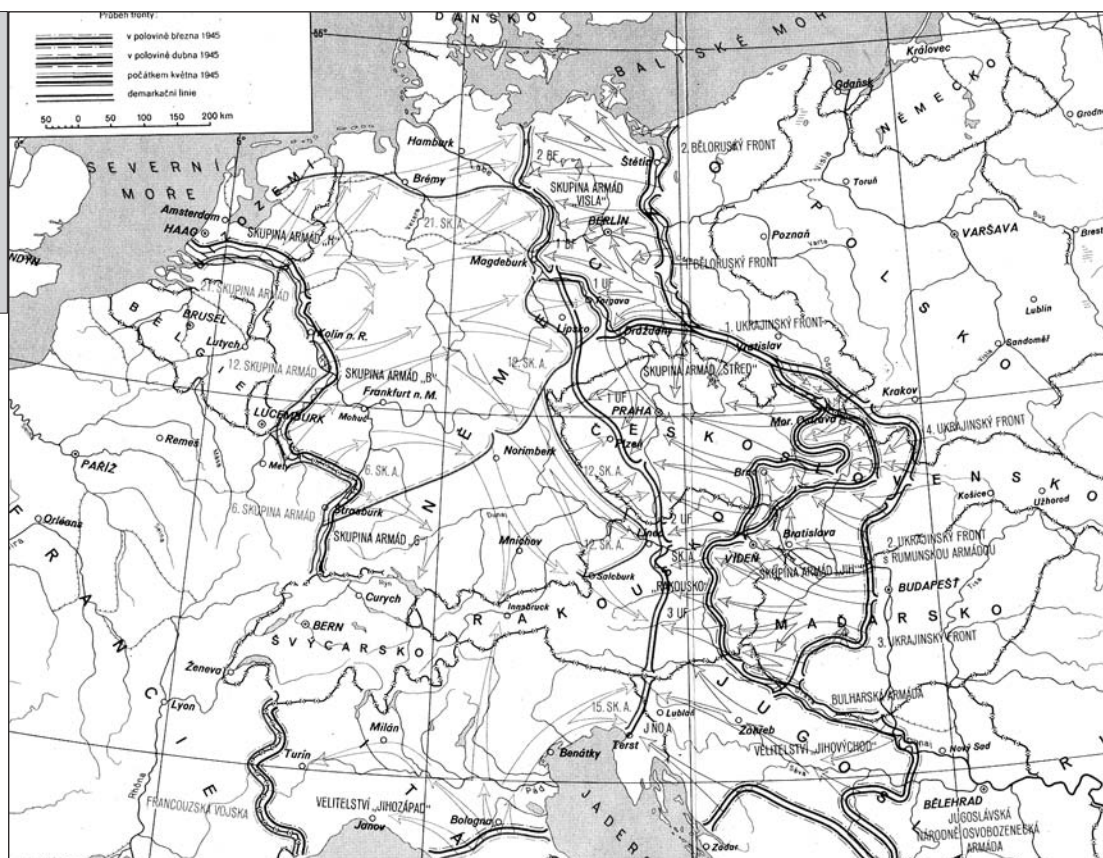
A je jedním z mnoha paradoxů té doby, že nejtěžší z nich, nahlédnuto dokonce za celé období války, nezasáhl některé z větších průmyslových center, ale zhruba dvanáctitisícové středočeské městečko Kralupy nad Vltavou, které mělo tu smůlu, že zde sídlila rafinerie Kralupol. Osudnými okamžiky Kralup – nazývaných pak v tisku „českými Drážďany“ – se stalo poledne 22. března. Téměř sto padesát bombardérů typu B-24 Liberator, patřících do svazku 15. americké armády a startujících ze základny v Itálii, nalétlo na Kralupy od severovýchodu a v devíti postupných vlnách v průběhu pouhé půlhodiny svrhlo na město bomby o celkové váze 316 tun, přičemž poslední z nich dopadla na zem ve 13.01 hodin.

„Nastalo hluboké ticho.“ zaznamenal o tom Otakar Špecinger na základě dobových pramenů. „Nekonečnou dobu se země vzdouvala, domy se vzpínaly a bortily, dráty splétaly, vody vylévaly a ulice uhýbaly... Hukot motorů, hvízdání bomb, detonace a padající stavby svým řevem přehlušovaly každý nárek, každý pláč. Ale teď bylo ticho. I výkřiky bolesti a žalu ztuhly v hrdlech. Černý kouř, rudé plameny a smrt... Známa místa se pro tuto chvíli změnila v hroby...“

Ničivý výsledek jediné polední půlhodiny: kromě rafinerie, dalších průmyslových závodů a nádraží bylo zničeno či poškozeno mnoho veřejných budov a obytných domů. Následky v podobě lidských obětí mohly být ještě horší, kdyby značná část občanstva okamžitě po zahájení náletu neuprchla do okolních strání. Ale i tak byla bilance děsivá. Kromě mnoha Němců zahynulo 145 českých občanů Kralup, mnohde to byly celé rodiny od dětí až po starce.

Kralupy nad Vltavou se dlouho vzpamatovávaly z tragédie.

A svá nenapodobitelná slova k ní vyřkl i básník Jaroslav Seifert:

*„Jen kostel se svou tichou věží
zůstal trčet mezi troskami
nedotčen.*

*Na jeho podlahu snášeli mrtvé,
katolíky, evangelíky i bez vyznání,
a chrám je všechny přijímal
pod vlídnou střechu.*

*Nevím, zda smím nakonec říci,
co mě napadlo
při pohledu na mrtvé
– je to šoking.*

*Leželi na zemi vedle sebe
jako zastřelení zajíci na výřadě
po úspěšném honu.“*

ČAS OKUPACE A VÁLKY – SE VŠÍM, CO PŘINESL – SE STAL KATALYZÁTOREM LIDSKÝCH CHARAKTERŮ

Vedle těch, kteří nasazovali život za spravedlivou věc, našli se v každém nacisty podmaněném státě i takoví, kteří se dostali na opačnou stranu barikády. Vedle eposů hrdinství se psaly i tragédie a tragikomedie ubohosti a zrady. Ve své podstatě protismyslný válečný kolotoč zapříčinil, že byly všechny navyké životní podmínky, všichni lidé a věci kolem nich vyzdviženy ze svých rovnovážných poloh a vrženy do volného prostoru. Vnitřní život ochuzen, nervy napjaté, cit otupen, rozum umdlen. Ctnost i neřest se dostávaly do krajních poloh a člověk, zmítán všemi směry, ztrácel občas smysl pro rozměry věcí hmotných i lidských. Někteří z těch, kteří byli dříve mluvčími rozumu a humanity, se dali do služeb temna. Stržení jejich příkladem následovali je jiní. A ze šikmé plochy se těžko hledala cesta zpět. Mnozí z těch, kteří se – podobni mouchám – zapletli do nepřítelových pavučin a svázali s protivníkem svůj osud, bojovali pak pod jeho korouhví až do konce.

I u nás se takoví našli... Čeští jednotlivci, kteří byli ochotni se zbraní v ruce podpořit nacistickou agresi, dlouho nenacháze-

li podporu ani na rozhodujících místech v Berlíně a v Praze. Hitler v rámci svých dlouhodobých plánů na likvidaci českého národa neměl zájem rozvíjet tuto formu aktivní kolaborace. Teprve koncem války, když už bylo Němcům jasné, že své záměry v dohledné době neuskuteční, dostala i hrstka fanatických protektorátních odpadlíků zelenou.

Kdo se o to postaral? Prvořadě to byl hlavní pražský pověřenec takzvaného Kuratoria pro výchovu mládeže v Čechách a na Moravě Eduard Chalupa. Tento velikášský kariérista, který v závěrečném období působení prakticky ovládal celé kuratorium, vedl již v roce 1943 s německými poradci SS-obersturmführerem dr. Krannichem a vládním radou Saschkem rozhovory o svém záměru vnést do výchovy protektorátní mládeže vojenské prvky. Podařilo se mu ještě téhož roku sestavit elitní sbor Treuschar, zvaný též Schar 240, z něhož se mělo rekrutovat jádro polovojenské organizace kolaborantů. Na Treuschar potom navázaly oddíly „zvláštního nasazení“ – ZZ, které byly rovněž Chalupovým dílem. Již ze samotného označení těchto jednotek, které vznikly v říjnu 1944, je zřejmé, že mělo jít o jakousi obdobu zbraní SS. A podle toho také vypadal výcvik. Používalo se při něm německých povelů, za pochodu se zpívaly nacistické písně, zejména ta, v níž se říkalo:

„Durch Reichsstadt Prag marschieren wir, für Adolf Hitler kämpfen wir.“ Tedy: „Pochodujeme říšským městem Prahou, bojujeme za Adolfa Hitlera...“

Než se však těmto lidem dostaly do rukou zbraně, uplynulo ještě několik pro říši krajně neúspěšných měsíců. V březnu 1945 svolal pak do Prahy ústřední tajemník kuratoria Dr. Teuner asi 120 členů oddílů ZZ, vybraných příslušníků kuratoria a jeho funkcionářů. V přednášce vylíčil Eduard Chalupa přítomným, jaké nebezpečí v případě pádu „třetí říše“ hrozí evropské civilizaci – a jak je tudíž třeba likvidovat partyzány, kteří s pomocí části místního obyvatelstva operují v týlu německých armád na území protektorátu. Teprve pak vyložil vlastní účel schůze:

„Zřídí se dobrovolnická Svatováclavská rota, která bude bojovat proti nebezpečí z Východu a za konečné vítězství říše!“

ČESKÁ FAŠISTICKÁ JEDNOTKA BYLA TEDY NA SVĚTĚ

Některým se však i to zdálo málo. Ministr školství a lidové osvěty Moravec prý pohrdavě prohlásil: „Svatováclavská rota? To nic není. Potřebujeme vlastní jednotky SS!“

Ani Moravec zřejmě v tom čase nepochopil skutečné německé úmysly. Většina nacistických funkcionářů v Praze totiž už tou dobou v soukromí přiznávala, že s říší je – pokud se nesta-

ne zázrak – definitivní konec. Proč by tedy cvičili české jednotky pro frontu, která stejně dříve či později padne? Hitler by ostatně něco takového nedovolil: přímou účast na boji považoval za čest, která nenáviděným Čechům nepřísluší. Je logičtější, že počítali s touto eventualitou: Rudá armáda obsadí území Čech a Moravy a členové české kolaborantské formace vytvoří záškodnické bandy v jejím týlu. Nasvědčuje tomu také postoj K. H. Franka, který činnost Svatováclavské roty dne 5. března 1945 schválil s úzkostlivými požadavky, aby se přijímali výlučně jen dobrovolníci. Byl by takový přísný výběr nutný pro boj na frontě či v teroristických jednotkách, kam tehdy v říšském Německu i v sudetské župě nuceně rukovali šestnáctiletí chlapci a šedesátiletí starci...?

Po Frankově podpisu už nic nestálo Svatováclavské rotě v cestě. Koncem března 1945 se dle očekávání jejím formálním velitelem stal Eduard Chalupa. Německý poradce Dr. Krannich mu však sdělil, že otázky vlastního výcviku a praktické vedení jednotky připadnou německým odborníkům. O dalších podrobnostech se jednalo na poradách se zástupci německých braných sil v protektorátu. Rozhodující slovo zde měl SS-brigadeführer Voss, který se zapsal do historie už svým zákrokem proti pražskému studentstvu v listopadu 1939 a podílel se tehdy i na ruzyňských popravách studentských vůdců. Při jednáních v březnu 1945 nyní určil: členové Svatováclavské roty projdou tříměsíčním vojenským výcvikem, během něhož se postupně naučí ovládat lehké i těžké zbraně.

Pak padlo také rozhodnutí o místě příprav.

Hotel Čeperka u Unhoště.

V Praze i ve venkovských okresech se okamžitě rozběhl nábor, který vedl člen vedení kuratoria Karel Mihalíček. A již kolem 21. března odpochoval první turnus asi padesáti dobrovolníků do výcvikového tábora. V polovině dubna přišlo dalších třicet adeptů, takže celkový počet vzrostl na osmdesát mužů. Započal jejich vojenský výcvik, který vedl poručík Beywel a spolu s několika dalšími instruktory předával svěřencům bohaté válečné zkušenosti. Učil je zacházet s puškami, kulomety, pancéřovými pěstmi a ručními granáty. Kromě toho vyhradil český velitel Svatováclavské roty Eduard Chalupa celou hodinu denně nacistickému světónázorovému školení.

Zaskočil je však čas, přesněji: nedostatek času.

Účastníci kurzu ještě ani nestačili projít základním výcvikem, když vypuklo květnové povstání. Dříve než se mohly poslední zbytky bojechtivých mladíků ze Svatováclavské roty vzchopit k akci, dorazili do hotelu Čeperka revoluční povstalci z Kladska: šli najisto, neboť už předem věděli, kdo jsou ti mladí muži ve stejnokrojích kuratoria...

Rota, jež se měla stát bojovou chloubou českých fašistů, se vzdala při první příležitosti, která měla prověřit jejich odhodlání. Myšlenka na odpor byla však příliš absurdní. Zadržené účastníky kurzu – včetně velitele Eduarda Chalupy – přemístili povstalci do internačního tábora v Unhošti. Zneužitě jméno knížete Václava jim ani v těchto okamžicích nepomohlo.

DĚNÍ V HOTELU ČEPERKA NÁS ZAVEDLO DO KVĚTNA – DUBEN VŠAK NELZE JEN TAK PŘESKOČIT – KDYŽ NE Z JINÝCH DŮVODŮ, TEDY UŽ PROTO, ŽE NA SEVERU MORAVY VRCHOLILA BITVA O OSTRAVU, KTERÁ PATŘILA K DALŠÍM ZE ZLOMOVÝCH OKAMŽIKŮ ZÁVĚRU VÁLKY

„Uvědomte si, že vydáte-li nepříteli Ostravu a Ostravsko, vydáte mu Německo!“ zcela bez obalu se říkalo v prohlášení vrchního velení wehrmachtu k vojákům. O tom, kdo bude bránit tento významný průmyslový i strategicky položený prostor, nebylo od počátku pochyb, ostatně jiná možnost se ani nenabízel: byla tu přece skupina armád polního maršála Schörnera,

Symbolem otevřené kolaborace s okupanty se stal ministr Emanuel Moravec, někdejší důstojník československé armády. V průběhu květnového povstání spáchá sebevraždu v prostoru pražské Chotkovy silnice.

konkrétně jejích osmnáct pěších divizí, několik divizí pancéřových a mechanizovaných. Koncem ledna navštívil Ostravsko německý státní ministr Karl Hermann Frank. Prohlédl si práci českých nuceně nasazených dělníků na opevňovacích akcích, chtěl znát všechna opatření, která se učinila k obraně Slezska. Udržení severomoravské průmyslové metropole leželo zřejmě na srdci i německému předsedovi protektorátního Ústředního svazu průmyslníků Dr. Bernhardu Adolfovi, který v době, kdy se schylovalo k závěrečnému střetu o Ostravu, nechal poslat do Schörnerova štábu sto lahví moravské slivovice.

Věru svérázný to způsob povzbuzení.

Schörner to náležitě ocenil: „Tento velkorysý dar mohu právě v těchto dnech zvlášť dobře potřebovat.“

Vyjážděl tato slova vděku 20. dubna 1945, tedy v den, kdy sovětská vojska obsadila Schörnerovými jednotkami zcela zničenou „bílou Opavu“. Útok na ostravská opevnění byl již neodvratný. Nacisté se mstili. Šestadvacátého dubna uvízly v bahně nedaleko obce Dolní Lhota tanky 1. československé tankové brigády. Členové osádek se spolu se skupinou sovětských pěšáků bránili do posledního náboje. Byli zajati. Fašisté je brutálně ztýrali a nakonec postříleli. Krutost prohrávajících nemohla nic změnit na celkové situaci. O deset dní později, 30. dubna, prorazily sovětské jednotky spolu s naší tankovou brigádou do ostravských ulic. Tank 051, jemuž velel Nikolaj Ivasjuk, přešel most přes Ostravici, který se Němcům nepodařilo zničit, protože místní odbojáři přestřihli dráty k náložím. Toho dne ve 20.00 hodin ohlásil moskevský rozhlas: „Moravská Ostrava byla dobyta!“

Škoda slivovice, doktore Adolfe!

Polní maršál Schörner opouštěl „nedobytnou Ostravu“ a spalenou zemí se stahoval na novou – opět „nedobytnou“ – linii obrany u Olomouce.

A pak zase dál.

PÁR OKÉNEK NA SVITKU MIKROFILMŮ

Jsou uloženy v mnichovském Institutu für Zeitgeschichte – a jejich text názorně zobrazuje neurovnanost doby. Všechny tři vysoce důvěrné radiogramy, plné nejasností, věcných omylů a absencí zdvořilostních zásad, mají něco společného: jsou datovány stejným dnem a adresovány do Prahy státnímu ministru K. H. Frankovi.

První z radiogramů:

„Albert Speer, říšský ministr, Vůdcův hlavní stan, dne 23. dubna 1945.

Milý Franku!

Dnes jsem navrhl Vůdci, aby čeští průmyslníci letěli do Francie. Vůdce to schválil. Letadlo je připraveno... Doufám, že tato Vaše iniciativa se setká s úspěchem. Přiložený dopis od říšského ministra zahraničních věcí na vědomí.

Heil Hitler! Váš... (bez podpisu).

P.S.: Prosím po přečtení zničit.“

Druhý:

„Vůdcův hlavní stan, dne 23. dubna 1945.

Z podnětu říšského ministra Speera navrhl jsem Vůdci, aby

povolil odlet prominentních českých průmyslníků do Francie, kde by vyjednávali se svými americkými známými o ochraně Československa před bolševiky.

Vůdce to schválil.“

(Text je bez pozdravu a podpisu.)

Třetí:

„Milý parteigenosse Franku!

Podle přiloženého dopisu říšského ministra zahraničních věcí... (následuje nečitelné slovo), prosím, ihned jednejte. Pokud vím, jsou Vám v Praze k dispozici vhodná letadla, připravená k odletu. Mají to být letadla cestovního typu Siebel. Jestliže tomu tak není, odletí do Prahy ještě dnes vhodné letadlo. Předajte letci přiložený dopis. Dále, prosím, pošlete ihned kurýrem oba přiložené dopisy Tschörnerovi a Kesselringovi. Odsud odeslané letadlo má 8–10 míst, přiletí tam okolo 23.–24. hodiny a musí zase odstartovat okolo 4. hodiny ráno. Kde je sídlo onoho pána, kterého průmyslníci hodlají navštívit, se dá zjistit u maršála Kesselringa.

Prosím, po přečtení zničit.

Srdečný pozdrav a Heil Hitler!

Váš... (bez podpisu).“

ZÁLEŽITOST AŽ NEUVĚŘITELNÁ!

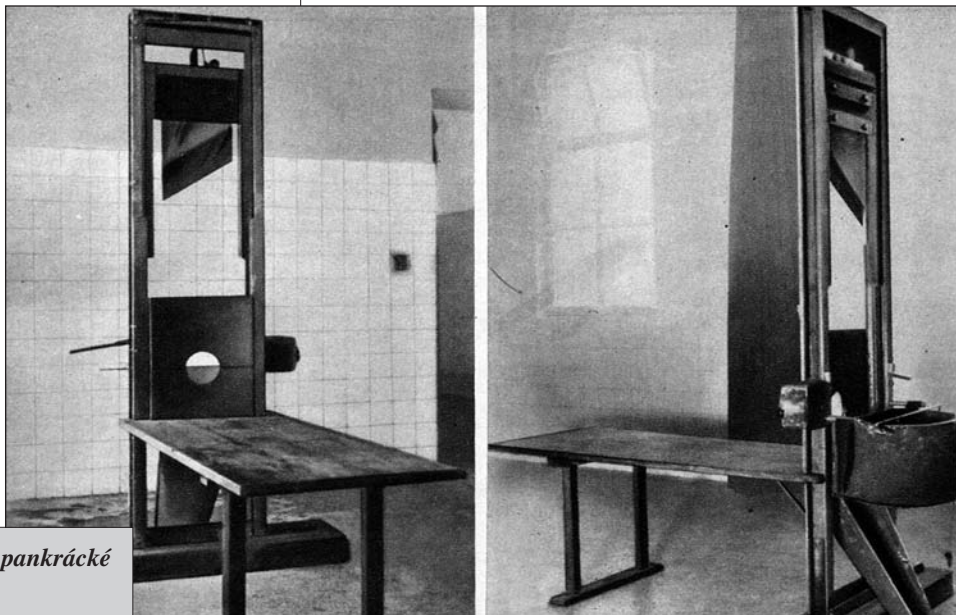
Z totálně obklíčeného Berlína, odkud jeden po druhém prchali nacističtí prominenti – právě onoho 23. dubna například ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop – s Hitlerovým svolením vychází pokyn k vypravení letadla či letadel pro podivnou misi, jejíž naděje na úspěch je v dané historické chvíli mizivá. Při pročítání radiogramů vyrazí dech skutečnost, že je zde zkomoleno jméno polního maršála Schörnera, v jehož rukou ležel tehdy osud říše, a snad ještě více překvapuje, že po šesti letech je najednou v úřední korespondenci použit nacisty tak nenáviděný pojem Československo. Úsměv na druhé straně probouzí opatrná formulace o „pánovi, kterého hodlají průmyslníci navštívit“, neboť se nesporně jedná o vrchního velitele anglo-amerických spojeneckých sil generála Eisenhowera.

Celé je to od počátku do konce dění s nádechem absurdity.

Načasováním, obsazením i vlastním průběhem.

Oč šlo?

Obrazně řečeno: o křeč, jejíž kořeny vyrůstaly z obav o budoucnost. Věcněji: z vývoje válečného dění bezpochybně vyplývalo, že Praha se stane poslední evropskou metropolí, kde se ještě hitlerovci a jejich místní pomocníci mohou po nějakou dobu udržet u moci, což samozřejmě vyvolávalo četné spekulace. Tím spíš, když všechna zjištění německých zpravodajských

Záběry z pochmurného prostředí pankrácké sekerárny hovoří samy za sebe

Z delegace sestavené Frankem pro absurdní „jednání“ s Eisenhowerem je nejpozoruhodnější postavou generál Klecanda. Tento snímek pochází z generálových předválečných cest do Kolumbie.

služeb naznačovala, že podle demarkačních dohod mezi Sověty a západními spojenci, především tedy Američany, by střed Čech měl jako operač-

ní prostor připadnout Rudé armádě. Dá se pochopit, že mnozí si takový scénář nechtěli připustit, byť důvody k tomu – jak ještě poznáme – byly rozdílné. Strachuplné důvody k tomu, aby se podobnému vývoji zabránilo, měli samozřejmě ti, kteří Němcům na okupovaném území tak či onak sloužili. Dne 20. dubna, při příležitosti Hitlerových narozenin, se ve Stavovském divadle konal vzpomínkový večer, jehož se povinně zúčastnila část protektorátní reprezentace, přičemž v téže době ujišťoval z rozhlasu ministr Moravec:

„Nedovolíme bolševismu, aby ovládl české země. Zůstaneme na svých místech a naše účty budou v pořádku, až si je vyžádá vysoká kontrola zvaná historie. Český člověk se na to může spolehnout.“

MORAVCŮV VŠEM ZNÁMÝ PATOS UŽ VŠAK MÍŘIL DO PRÁZDNA

Nepůsobil dokonce ani na zdejší představitele německé správy, jejichž nejmocnějším představitelem byl státní ministr a vysoký důstojník SS Karl Hermann Frank. Dosavadní Frankovou sebejistotou otřásla především blesková návštěva Berlína, kde se v noci ze 3. na 4. dubna po nekonečně dlouhém čekání naposledy v životě setkal s mužem, jemuž před lety zasvětil svůj osud. Nyní mu chtěl předložit plán, jak s pomocí některých českých osobností, které by se mohly vypravit k jednání, dohodnout se Západem separátní mír pro území protektorátu.

„Führer zestárl“, vypoví o tom Frank později, „měl unavený pohled, nedokázal ani na vteřinu ovládnout třas ruky a nohy,

i jeho zevnějšek včetně oblečení se na rozdíl od minulosti nacházel ve velmi zanedbaném stavu.“ Hitlerovy vůdcovské manýry se však nikterak nezměnily. Hned na úvod vytkl Frankovi, že „ho chce v tak těžké době zavalit svými problémy, když on sám jich má víc než dost“, pak mu nabídl svůj obvyklý monolog o dějinném poslání Německa. Když se přesto podařilo státnímu ministrovi alespoň naznačit své úmysly, byl prý doslova okřiknut: „Nechci slyšet žádné politické koncepce! Od nikoho! Válka bude rozhodnuta vojensky. Ač se to třeba i vám, Franku, zdá neuvěřitelné, zakrátko dosáhnou vojenského obratu. Mám novou zbraň a nové divize, které nastupují. Vy se starejte pouze o to, abyste vydrželi, právě vy v protektorátu. Schörner východní frontu udrží, je tím nejlepším, koho mám.“

Hitler tedy od Franka nechtěl nic slyšet.

Jiní – především ministr zahraničí Joachim von Ribbentrop a ministr pro zbrojní výrobu Albert Speer – byli přístupnější a o něco později, kdy už situace v Berlíně byla zase o stupeň horší a jakýmkoliv vyjednávacími kroky se již nedalo nic pokazit, se postarali i o vůdcovo přikývnutí.

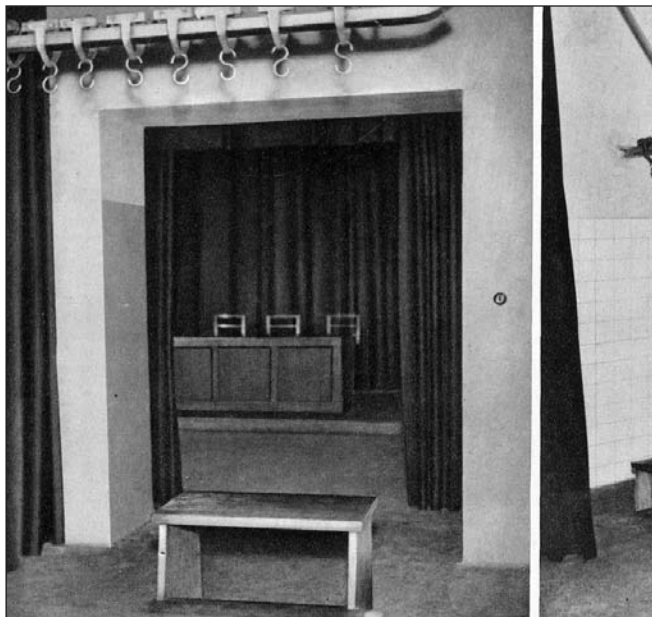
TAKŽE TEDY ANO

Následné Frankovy kroky měly schizofrenní podobu. Na jedné straně si chystal podmínky k zákulisním kontaktům, a proto se i jeho dosud nadřazené chování k protektorátním činitelům poněkud změnilo, což protektorátní ministr zemědělství Adolf Hrubý glosoval slovy, že „Frank už není z tak divokých vajec“, na straně druhé podporoval Frank všechny aktivity, jejichž cílem bylo buďto udržet tento prostor v německých rukou, nebo se v případě ústupu postarat o akce v rámci plánu ARLZ, což znamenalo: odpoutání, vyklizení, ochromení, zničení. Dne 12. dubna vydal rozkaz, aby na Moravě, kde probíhaly boje s Rudou armádou, byly „přípravně zajištěny“, tedy zřejmě přichystány k destrukci, veškeré železniční mosty a viadukty, o tři dny později ustavil „vedoucí štáb boje proti bandám“, přičemž toto protipartyzánské opatření se týkalo nejen Čech a Moravy, ale i sudetské župy.

Náznak blížícího se zhroucení obsahoval „zásadní rozkaz“ z 19. dubna, určující evakuaci německých žen a dětí z ohroženého prostoru, k čemuž „dopravní prostředky je třeba opatřit za všech okolností“, stanoveno bylo také pořadí naléhavosti: přednost měly mít rodiny příslušníků bezpečnostní policie, Sicherheitsdientu, německé justice a vedoucích politických činitelů či úředníků až do postavení vládního rady.

JEŠTĚ SE JIM VŠAK NECHTĚLO UTÍKAT

Proto se také musela uskutečnit tragikomická šaráda, předznamenaná 23. dubna 1945 již citovanými radiogramy z vůdcova hlavního stanu. Další dějství se odehrálo den poté v Černínském paláci, kam si Frank k důvěrným jednáním, při nichž mu asistoval jeho právní poradce profesor Dr. Hermann Raschhofer, pozval řadu osobností. Kromě premiéra Bienerta a několika ministrů také generálního ředitele plzeňské Škodovky Adolfa Vamberského, nám už známého předsedu Ústředního svazu průmyslníků Dr. Bernharda Adolfa, ředitele exportní firmy Intercontrol Jaroslava Kratochvíla - a také, což bylo značným překvapením, bývalého československého generála, nyní soukromého podnikatele v sortimentu skla, kartáčů a slámy Vojtěcha Vladimíra Klecandu. Kdo asi zrovna tohoto muže, který měl za sebou významnou legionářskou minulost, býval činovníkem skautského hnutí a navíc ho před nacisty kádrově znevěrohodňovalo, že jeho bratr Jiří se po odchodu do exilu stal londýnským komentátorem BBC, Frankovi doporučil? Že by přímo Dr. Raschhofer? Údajně se měl Klecanda v chystané misi, o níž se hovořilo jako o mírotvorné, stát jen tlumočnickem, ale svou roli sehrálo jistě také to, že generál v meziválečném období působil mimo jiné jako náš vojenský přidělenec ve Švý-

carsku a Itálii a jistě v té době získal řadu užitečných osobních kontaktů.

Státní ministr vysvětlil účastníkům porady svůj záměr.

Cosí jako cestovní plán.

Oznámil, že se svolením nejvyšších říšských činitelů a s bezprostřední pomocí velitele armádní skupiny Západ polního maršála Alberta Kesselringa bude skupině osob, která se vybere z přítomných pánů, umožněno přejít frontu, vejít ve styk s odpovídajícími činiteli anglo-amerických ozbrojených sil, jimž samotným a jejich politickým nadřízeným se předloží „ve vztahu k Čechům i Němcům pro současnost a budoucnost velmi nadějný mírový návrh“, který K. H. Frank ve formě návodu k jednání připravil dokonce písemně: „Ozbrojené skupiny, spadající pod vrchní velení polního maršála Schörnera, se svými bojeschopnými oddíly převezmou i nadále ochranu území protektorátu proti sovětským armádám... Německé velení zaručuje účinnou ochranu českého obyvatelstva ve všech směrech... Další spolužití německého a českého obyvatelstva v tomto prostoru se bude plně uskutečňovat na základě naprosté rovnoprávnosti.“

Jak odlišně od dosavadních Frankových vyhoceně protičeských postojů to znělo: rovnoprávnost... spolužití...!

A jak málo upřímně!

Argumentům na podporu navrhovaného konání se však těžko odolávalo: „Copak si nepřejete, aby došlo k zastavení bojů a Praha se uchránila od hrůz dobývání?! Co je špatného na myšlence, že by sem po ukončení nepřátelství přišli západní pozorovatelé? Copak chcete, aby se Rusové zmocnili třeba tady Hradčan?!“ Ne že by se všem, na které ukázal Frankův prst, do tohoto dobrodružného a mnohá nebezpečí skrývajícího výletu zrovna chtělo, ale nakonec se složení sedmičlenné výpravy, kterou státní ministr dost nelogicky nazve „smíšenou českou delegací“, dohodlo: Bienert, Hrubý, Vamberský, Adolf, Klecanda, Raschhofer.

Poslední pokyn měl už jen organizační podobu:

„V Ruzyni jsou připravena dvě vojenská letadla. Odlet je připraven na zítřejší časné ráno.“

A ZÍTŘEK, TO BYL 25. DUBEN 1945

Den, kdy se na Labi u Torgavy v přátelském duchu setkali američtí a sovětské vojáci – den, kdy Hitler už otevřeně hovořil o tom, že zvažuje uzavření svého života sebevraždou – den, kdy se v San Francisku konalo ustavující zasedání Organizace spojených národů a přijalo provolání o právu zemí na volbu svého vlastního osudu – den, kdy v severní Itálii vypuklo protiněmecké povstání – den, kdy se na pouhých několik hodin přiblížilo osvobození Brna.

Sedm vybraných mužů toho dne odlétalo z Prahy na jihozápad. Směrem k frontě.

Oba stroje, které už nebyly v nejlepším stavu, přistály v Neubibergu u Mnichova, odkud delegaci odvezla dvě připravená auta do statku poblíž Matzenhofenu, kde sídlil ústupovými starostmi a především nesplnitelnými žádostmi podřízených jednotek o posily zcela přetížený štáb velitele západní fronty polního maršála Alberta Kesselringa. Zpočátku se tento zkušený šedesátiletý válečník, původně maršál letectva, požadavkům podivné skupiny civilistů jen podrážděně divil, pak dokonce – jak dosvědčují Klecandovy vzpomínky – připomněl vůdcův rozkaz, v němž se určovalo, že každý, kdo svádí vojáka, aby vešel ve styk s nepřítelem, musí být bez okolů zastřelen. Posléze si však polní maršál tvrzení delegace telefonicky ověřil, zřejmě přímo v Berlíně, jeho chování se sice změnilo, dokonce se předsedovi vlády Bienertovi, který vystupoval jako vedoucí skupiny, omluvil, ale současně dal najevo, že jim není schopen pomoci:

„Lituji, fronta je v pohybu a navázat kontakt s Američany je prakticky neproveditelné.“

Co teď?

Kesselring – hlavně asi proto, aby se těch lidí, kteří ho zdržovali od práce, zbavil – navrhl možná řešení. Buďto se obrátit na vyšší americké důstojníky nacházející se v německém zajetí, což by však bylo zdlouhavé a výsledek se zdál nejistý. Anebo se dostat do Milána a využít služeb tamního mnohostranně vlivného arcibiskupa, s nímž se Kesselring znal z doby svého italského působení. Po krátké poradě se delegace rozdělila na tři skupiny. Premiér Bienert s Kratochvílem se vrátili do Prahy. Hrubý, Vamberský a Adolf se s nulovými nadějemi na úspěch rozjeli do Bad Tölzu, kde byli soustředěni američtí zajatci. Generál Klecanda a Dr. Raschhofer se – prý „na přání Prahy“, tedy zřejmě K. H. Franka – vydali na cestu do Milána. Pohled na toto severoitalské město jim však zůstal odepřen. Dostali se jen do Bolzana a cestu dál jim přetaly postupující spojenecké jednotky. Vlakem se tedy přesunuli blíže ke švýcarským hranicím, kam pak 28. dubna došli pěšky společně se skupinou francouzských repatriantů. Pokusili se vyjednat vstup do země, ale z Bernu přes všechny urgencye přišla zamítavá odpověď.

DÁL UŽ SE NEDALO NIC PODNIKNOT

Svým pojetím groteskní záležitost nemohla skončit jinak než groteskně. Poblíž Salcburku se dvojice rozpadla. Dr. Hermann Raschhofer, profesor mezinárodního práva na německé univerzitě v Praze a dlouholetý rádce Henleinův a Frankův, si od českého generála ve výslužbě vypůjčil 500 marek, které mu už nikdy nevrátí, a utekl na nedaleký statek své rodiny. Sedmapadesátiletý Vojtěch Vladimír Klecanda se poté přes Linec a Tábor, zčásti vlakem, zčásti dokonce autostopem, přesouval nazpět do Prahy, kde 1. května po páté hodině odpolední ohlásil Frankovi, že to s výletem k panu Eisenhowerovi prostě nevyšlo.

„A kde máte Raschhofera?“ zeptal se Frank.

Klecanda uhnul pohledem: „Rozhodl se zůstat v Rakousku u svých rodičů.“

„Ach tak,“ zlostně prý prohodil Frank, protože si jistě uvědomil, že kdekdo – jeho nevyjímaje – nyní bude myslet hlavně sám na sebe.

V předvečer setkání s Klecandou, kterého po osvobození bude před Národním soudem čekat obvinění z podpory nacistů, vyslechne sice osvobozující rozsudek, ale 22. dubna 1947 za nevyjasněných okolností zahyne pádem z okna svého bytu, promluvil Karl Hermann Frank v pražském rozhlase.

„Čeští spoluobčané!“ oslovil posluchače překvapivým způsobem, přiznal sice, že „vojenská situace říše jeví se málo utěšnou“, ale i tak zahrnul „spoluobčany“ hrozbami: „Německé velení v Čechách a na Moravě učiní všechno, aby i nadále byl zachován klid, pořádek a bezpečnost... Varuji vás velmi důrazně, abyste nespekulovali s německou slabostí. Takové iluze by utonuly v krvi!“

ZMÍNKA O KRVI SEM NESPORNĚ PATŘÍ

Nadvláda nacistů dosluhovala.

Tentýž osud byl předurčen i předmětům a prostředím, jimiž se ono vládnutí s pomocí krve a strachu drželo u moci. Týkalo se to mimo jiné chmurného světa pankrácké sekerárny, kde se na základě výroků německých soudů popravovalo ostříh gilotiny již od jara 1943. Nyní, v druhé polovině dubna 1945, kdy bylo jasné, že už příliš dlouho jim tato činnost nebude umožněna, se počty popravených lidí přiblížily ke konečnému součtu: 1075 osob, z toho 155 žen. Na speciálním a od ostatních částí věznic odloučeném oddělení IIa, kde se nacházely celý odsouzenců k smrti, vládlo těžko si představitelné napětí. Cím jiným byl ten ča, než krutou loterii o to, kdo se stane tím, jímž bude řada uzavřena, a kdo tím, před nímž se mechanismus výkonů trestu zastaví?

Kdy a kdo?

Šestadvacátého dubna naposledy uvedl protektorátní tisk

Podstatně jiná delegace již o několik týdnů dříve, v březnu 1945, započala pouť do vlasti. Prezident Dr. Beneš a další exiloví činitelé (na snímku s prezidentem i paní Hana Benešová a ministr zahraničí Jan Masaryk) opouštějí Londýn a směr jejich cesty vedl přes Moskvu do Košic. Mělo to své osudové následky, což je však již jiná kapitola našich pohnutých a ne vždy radostných dějin.

úřední zprávu o popravách: tentokrát šlo o exekuce, které se uskutečnily 21. dubna, a jednalo se kromě jiných o skupinu údajných sabotážníků z Plzně. Téhož dne ve 14.00 hodin přišla o život za delikt přechovávání také dvačtyřicetiletá Marta Bradová, rodačka z Jablonce, která ve svém dopise na rozloučenou roztřeseným písmem napsala:

„Milí rodiče a sourozenci, dnes Vás navždy opustím... Už nemohu ani plakat, ale snažím se být statečná.“

Ještě to však nebyla ta konečná chvíle.

K pěti závěrečným popravám, již bez tiskového zveřejnění, došlo právě onoho 26. dubna. Božena Seidlová, Josef Pechman, Jan Liberda, František Navrátil a jako poslední – čtyřicetiletý Jiří Bryna. Tajný kronikář pankráckého dění, který si říkal „Karel“, o tom do svého skrývaného deníku zaznamenal:

„Těch pět lidí bylo popraveno již s velkým strachem a nejistotu dával najevo i německý státní návladní. Ohlížel se po zamračených tvářích českých dozorců, jejichž dusné mlčení nevěstilo nic dobrého. Bylo to ticho před bouří. Hned poté byly naposledy prohlédnuty kabely, vše připraveno pro ‚všechny případy‘ a sekera ve vši tichosti – zmizela.“

STÍRÁNÍ STOP...

„Karlem“ zmíněné kabely vedly k šesti bednám ekrazitu o celkové váze 360 kilogramů, které byly umístěny nejen přímo v popravčím prostoru, ale i v sousední místnosti, odkud exekuci přihlíželi představitelé německé justice, kteří o trestu rozhodli. Vše mělo být vyhozeno do povětří – a jen včasným zákrokem skupiny českých dozorců k tomu o něco později, počátkem května, nedošlo.

A samotná gilotina?

Brzy po závěrečném použití byla rozebrána, dřevěné části spáleny, načež kovové zařízení odvezli gestapáci 30. dubna na Karlův most, odkud vše svrhli do Vltavy.

„Později Vltava sekeru vydala,“ dodává k tomu „Karel“.

A jako epilog připisuje čas předbíhající záznam z 5. května 1945: „Německá strážní služba byla odzbrojena a uzavřena do volných cel sekerárny. Rychle se otevřely ostatní cely, z nichž vyšlo pětapadesát znovuzrozených lidí. Tři ženy a dvaapadesát mužů. Rakve, uskladněné v třetí popravčí místnosti, se svých obětí již nedočkaly.“

PŘÍBĚH Z RODU AŽ NESKUTEČNÝCH: OTTO, KURT A FELICITAS

Sto sedmačtyřicet týdnů.

Od 22. června 1942 do 13. dubna 1945.

Tak dlouho si s přesným značením nejen denních dat, ale i součtu týdnů, vedl svůj deník mladý muž jménem Otto Wolf, rodák z Mohelnice. Když se svými zápisky započal – mimochodem: skoro až osudově k tomu došlo v témže měsíci, kdy v úkrytu za falešnou stěnou zadní části amsterodamského kupeckého domu započala podobný deník psát třináctiletá židovská dívka Anne Franková, vrcholila u nás právě heydrichiáda, shořely Lidice a tentýž osud se blížil k Ležákům, na plné obrátky se také uskutečňovala první fáze holocaustu, tedy nucené soustřeďování židovského obyvatelstva protektorátu do terezínského ghetta, přestupní stanice k pozdějším cestám na smrt.

Výzvu k nástupu do transportu s pracovním označením Aaf obdrželi i manželé Bertold a Růžena Wolfovi z Tršic, městečka mezi Olomoucí a Přerovem, což se samozřejmě týkalo také jejich dětí: Otty, jemuž bylo pár týdnů přes patnáct let, a o sedm roků starší Felicitas, již říkali Lici, pouze na prvorozeného syna Kurta, absolventa medicíny na Masarykově univerzitě v Brně, německé rasové úřady nedosáhly, protože brzy po začátku okupace odešel do zahraničí a nikdo nevěděl nic bližšího o jeho dalších osudech. Nástup do transportu byl Wolfovým určen na 22. červen 1942 s tím, že se mají dostavit do budovy školy v olomouckých Nových Hodoanech.

Bertold Wolf však učinil totéž, co amsterodamský Otto Frank.

Rozhodl: Nepůjdeme – budeme se skrývat!

„Ve 2 h odpo. odjíždíme z Tršic do Olomouce k vystěhování,“ s vyjadřovací úsporností, která je pro celý deník charakteristická, zapsal o tom Otto Wolf v pondělí 22. června 1942 na úvodní stranu prvního sešitu se čtverečkovaným papírem. „Veze nás Josef Lón, poněvadž Zdařilová nemohla žádného jiného sehnat. Loučení je těžké a jsme velmi rozčileni. Jedeme dosti rychle, takže jsme v Olomouci o 4. h odpoledne. Před odjezdem jsem v Tršicích odevzdal klíč od bytu... V Olomouci-Hodoanech jsme slezli a řekli jsme Lónovi, že jdeme k lékaři a známým. Šli jsme do jednoho domu... a povinné hvězdy jsme hned odpárali. Šli jsme pak asi od 1/2 5 odpo. z Olomouce-Hodolan zpět do Tršic. Lón odevzdal naše balíky ve škole a my šlapali do Tršic. Šli jsme neúnavně až do 3/4 12 v noci a odpočinuli si v cestě jen asi hodinu... Do lesa jsme dorazili o půlnoci... Mnoho nespíme, jen ležíme. Jsme jak zbití.“

23. června: „Časně ráno, asi o 1/2 5, jdeme si lehnout do rži, poněvadž jsme v lese nenašli naše již spíš vyhlédnuté místo. Nabrali jsme si u studánky vodu a lehli jsme si do obilí. Počasí krásné, teplo se stupňuje... voda nám dochází, jsme ale stateční a vydrželi jsme...“

24. června: „O 1/2 5 ráno si hledáme stabilní úkryt a našli jsme jej. Je v hustém křoví, takže se tam nehodí ani sedět, jen ležet. O 5. h ráno jdu s Lici pro vodu ke studánce, která je pod lesem. Pak jsme poprvé ulehli ke spánku a spíme do 11 h, obtěžování sty mravenci...“

Stále ale nemohli přežívat v lese mezi mravenci.

V průběhu nejbližších sto sedmačtyřiceti týdnů, které rozhodně nebyly žádnou idylou a při nuceném střídání úkrytů docházelo i k mnoha třenicím, se Wolfovým dostalo se značným rizikem placené pomoci od řady lidí z Tršic i nedalekého Zákřova. V těžkých podmínkách dozrávající a citlivě vnímající Otto Wolf tohle vše den po dni zaznamenával, přičemž se samozřejmě různými přezdívkami vyhýbal identifikaci osob, které s nimi byly v kontaktu, a podařilo se mu tak netušeně vytvořit dílo, které je svědectvím doby, a o půl století později s pomocí Margity a Miroslava Kárných, Ludvíka Václavka a Ivana Klímy nabylo i knižní podoby.

Příběhu jako takovému nebyl však dopřán šťastný konec.

Ještě ve čtvrtek 12. dubna 1945 si Otto Wolf v nadějném duchu zapsal: „Situace podle novin je prima. Rusi jsou asi 8 km od Hodonína.“ O pár řádek dál – netuše, jak úzce to bude souviset s jeho vlastním osudem – přidal však poznámku: „Prý je tady plný les vlasovců... honí partyzány. Ve Stameřicích snad i dělali domovní prohlídky.“ Záznam z dalšího dne, tedy 13. dubna, který je posledním ze všech, se tohoto tématu již nedotýká a končí neobyčejnější větou: „Táta dopoledne leží, nemá co kouřit.“

O PĚT DNÍ POZDĚJI NADEŠEL TRAGICKÝ ZLOM

Vzal na sebe podobu s nacisty, především tedy s tajnou státní policií (gestapem) spolupracujícím a kapitánem Paninem vedeného kozáckého praporu číslo 574, zřízeného při německém ústupu z Ukrajiny v Berdičevě a určeného k potírání partyzánského hnutí. Zhruba čtyřsetčlenný prapor plnil tento úkol již na Slovensku, o něco později se přesunul na Moravu a údajně z pověření SS-obersturmführera Streita, velitele přerovského gestapa, došlo k jeho nasazení proti partyzánskému oddílu Juraj, který pod vedením J. Jakeše operoval na Olomoucku, Přerovsku a Boskovicku. Osmnáctého dubna 1945 vtrhli kozáci, v řeči obecné zde shrnutě označováni jako vlasovci, do obce Zákřov severozápadně od Tršic s tím, že podle hodnověrných informací zdejší lidé partyzány nějakým způsobem podporují. Scénář akce měl osvědčenou podobu: došlo k podpálení jedné z usedlostí, k drancování, týrání, pak i k následnému zatýkání a výběru těch, kteří budou – jak se oznámilo – „výstražně potrestáni“. Zadržení neunikla ani ukrývající se rodina Wolfových a jejich tehdejší hostitel Oldřich Ohera.

„V 6 h ráno,“ zapsala si o tom Felicitas Wolfová, která se po Ottovi z pocitu jakési sourozenecké sounáležitosti ujala vedení deníku, „žádali po nás všech osobní průkazy a prvního se ptali našeho Otoška, který nevěděl, co má říct, tak řekl, že je u O. na návštěvě a že je z Telče. Velitel těch vlasovců mu to ale nevěřil, a proto řekl ‚se mnou!‘ Otoš odhodlaně vstal, bílý v obličejí jak stěna, a šel. My všichni jsme zůstali, jako když dýku nám do srdce vrazí. Po tatínkovi chtěl také průkaz, on řekl, že je přízeň a že je 61 r. starý, tak mu to jakžtakž prošlo. Po mamince a po mně ani průkazy nechtěli... Po prohlídce, asi za půl hodiny, si seřadili asi 15 zajatých... a tatínek ještě zahlédl, jak je vedli ve dvojstupech do Újezda, kde mají svůj hlavní stan. Jsme z toho všichni zničení a ptáme se - co bude nyní...“

Felicitas se věnovala deníku pouze do dopoledních hodin 8. května, kdy si zapsala: „Snídáme kousek chleba... V noci nám byla zima. Počasí sice je pěkné, ale začíná se mračit. Chvillemi slyšíme střelet, tatínek říká, že to možná v noci začne. Jsme v domnění, že když již Přerov mají, že Otošek s pomocí Boží již je na svobodě.“

Bůh nepomohl: nadějná domněnka se nenaplnila.

VÁLKA O DEN POZDĚJI NA NAŠEM ÚZEMÍ SKONČILA, LIDÉ SE RADOVALI I PLAKALI, ROZCHÁZELI I SETKÁVALI – A SKORO AŽ NESKUTEČNÉ NÁHODY TANČILY SVŮJ OBČAS ZNAČNĚ MORBIDNÍ VALČÍK

Do sešitů se čtverečkovaným papírem, tedy do deníku, započatého Ottou Wolfem a dokončeného jeho sestrou, již nikdo nic přímo nepřipsal, ale o řadu desetiletí později se na výzvu editorů deníku ozvala Felicitas Gardová-Wolfová, žijící od konce šedesátých let ve Spojených státech amerických. A zase tak učinila skoro až deníkovou formou.

8. května: „V lese se bojovalo, kulky se odrážely od stromů v naší blízkosti, my jsme se snažili vyhýbat se jim, ale nakonec jsme se rozhodli, že není jiného východiska než použít jednoho

Křeč „třetí říše“ vrcholila. Bránit Berlín měly pancéřfausty v rukou žen. Charakteristické je i to, že 20. duben 1945, den svých narozenin, „oslavil“ Hitler setkáním se třináctiletými či patnáctiletými chlapci, které posílal nesmyslně umírat za zcela již ztracenou věc. (Foto také na straně IX)

z mokrých bunkrů zasypávaných hlínou. Pak jsme konečně slyšeli výkřiky NAZDÁÁR. Nemohli jsme uvěřit tomu, nač jsme po tři léta čekali. Maminka i já jsme nechtěly vylézt ven, bály jsme se ukázat předčasně. Proto jsme s tatínkem počkali v bunkru, až konečně, obaleni žlutým blátem, jsme se v příšerném stavu ukázali venku.“

Období po osvobození shrnula poté do několika odstavců:

„Samozřejmě jsme se hned sháněli po našem Otčkoví a bylo nám řečeno, že již dvacátého dubna, když neprozradil nic a nikoho, byl mučen a zaživa upálen.“

Národní výbor v Tršicích, kde jsme se přihlásili, nám přidělil místnost – třídu v tamější škole, kde zároveň byli ubytováni ruští vojáci pod vedením židovského majora, na jehož jméno si nevzpomínám. Tento velitel, když viděl, v jakém jsme stavu, přikázal vojákům, aby se k nám chovali slušně. Donesli nám hned otýpky slámy, abychom měli na čem ležet. Mezitím se tatínek dal s tím majorem do řeči a ptal se ho, zdali někdy slyšel jméno Kurt Wolf. Major se zamyslel a řekl, že 9. března 1943 byla k boji nasazena československá jednotka u Sokolova pod vedením generála Svobody a Kurt Wolf byl jedním z velitelů-hrdinů, kteří tam položili svůj život. Pláčem a nářkem moji rodiče padali z jednoho srdečního záchvatu do druhého.

Konečně jsem se rozhodla 12. května 1945, že budu muset něco podniknout. Šla jsem tedy k autobusu pana Dočkala, který jezdil trasu Tršice – Olomouc, avšak když jsem si chtěla zakoupit jízdenku, pan Dočkal mně řekl: „My Židy nebereme!“ a zavřel přede mnou dveře.

Vypůjčila jsem si tedy od paní Tiché kolo a jela jsem do Olomouce na kole. Avšak za Tršicemi, kde v příkopě leželi ruští vojáci, obrali mne o kolo i hodinky a já jsem byla ráda, že se spokojili jen s tím.

Stopem jsem dorazila do Olomouce. Jelikož náš byt byl v červnu 1942 zkonfiskován Němci, bylo nám řečeno, že máme „přednostní právo“ na zařízený byt po Němcích. Přijela jsem spokojena do Tršic a chtěla jsem odvézt rodiče. Avšak tatínek chtěl písemné přidělení bytu anebo „dekret“. Já jsem ale měla jenom klíče a tatínek prohlásil, že bez písemného přidělení bytu nikam nepůjde. Řekl: „Nikdy jsem nikoho neokradl a nikdy nikoho neokradu. Dokud nebudu mít dekret na byt, zůstanu zde na slámě.“

Jela jsem tedy zpět do Olomouce a dostala jsem dekret. Mezitím byl celý byt vykraden, prázdný, bez jediné židle. V Olomouci byl sklad starého nábytku po Němcích s jednotlivými,

i rozbitými věcmi, vše ostatní již bylo rozebráno. Z toho, co bylo, jsme si zařídili naše nové bydlení.

Podporu jsme nedostali žádnou.

Já jsem si zažádala na ministerstvu obrany, aby mi pomohli získat živnostenské právo, jelikož živnosti se nepřidělovaly a já jsem nechtěla šít načerno. Konečně jsem obdržela živnostenské povolení – na základě toho, že mí dva bratři položili své životy, abychom my mohli žít – a byla jsem spokojená. Na splátky jsem si zakoupila stroje a zařízení, a tak jsem začala svou skrovnou živnost, kterou jsem živila i své zkroutené rodiče. Mamin-ka byla po ztrátě dvou synů ochrnutá na půl těla. Já jsem sice měla ve svém podnikání úspěch, ale i to mi bylo později vyčte-
no – byla jsem ‚zrůda‘ kapitalismu.

Takhle to s námi tehdy bylo...”

PÁR ODSTAVCŮ A KOLIK JE V NICH HOŘKÉHO SVĚDECTVÍ O VRŠÍCÍCH SE STUPNÍCH TRAGÉDIE V NEČERNOBÍLÉM ČASE, KDY NEBYLO SNADNÉ ROZEZNAT VÍTEZE OD PORAŽENÝCH

Tři sourozenci. Felicitas přežila, oba její bratři nikoliv.

Prvorozený z nich, MUDr. Kurt Wolf, se v naší východní jed-
notce stal četařem a velitelem družstva – a skutečně padl u So-
kolova. Dobový svědek o tom zaznamenal: „Poslali je do útoku.
Cesta vedla přes led, který Němci zasypali smrtící palbou. Ale
rota šla. Četař Wolf postupoval v čele svého družstva s puškou
v ruce a na pohled klidný, i když to byl jeho první boj. Pak byl
raněn, vzápětí nato podruhé. Padl s utrženou rukou a rozerva-
ným břichem. Dva chlapci z jeho družstva se k němu sklonili,
ale odehnal je: ‚Nejdříve musíte dorazit až tam, kam je nám to
rozkazem určeno, mně pomůžete potom.‘ Pohybem hlavy uká-
zal k blízké vesnici. Byla to jeho poslední slova, protože chvíli
poté zemřel.“

To se stalo v březnu 1943.

Osud jeho bratra se naplnil až o dva roky a jeden měsíc
později. Ottu Wolfa po zadržení v Zákřově odveklí do Velkého
Újezda, kde ho poté, co se prozradilo, že je Žid, děsivým způ-
sobem týrali. Dvacátého dubna 1945 odvezli příslušníci gesta-
pa a protipartyzánské jednotky devatenáct k smrti předurčených
mužů do lesa u osady Kyjanovice, kde je u dřevěné boudy, na
místě, kde byl po čase zřízen památník pojmenovaný jako Zák-

řovský žalov, narychlo a ve spěchu postříleli, těla
naházeli dovnitř a boudu zapálili, přičemž některé
z obětí – jak se ukázalo při pozdějším ohledání –
opravdu v té době ještě žily.

TELEGRAM DOŠEL DVACET MINUT PŘED PŮLNOCÍ

Tajné – určeno jen do rukou adresáta.

Pětadvacátý duben a zaznamenaníhodný okamžik:
téměř už mrtvý führer si kdesi v podzemí Berlína
vzpomněl na město, které nikdy neměl rád, a snad
i proto je navštívil v životě jen jednou, tehdy v polo-
vině března 1939, kdy se z okna Pražského hradu
mohl zahledět dolů na věže a střechy v postavení tri-
umfátora. Nyní se ke končinám, jichž byla Praha his-
torickým symbolem, upínal jako k poslednímu pro-
storu, který by se mohl stát pevností a kde by se jeho
vojska snad ještě mohla zachytit a udržet do doby,
než... Než co?

Než se stane zázrak.

Takový to byl plán: Festung Böhmen.

A o něco později zúženější: Festung Prag.

Dr. Robert Gies, SS-obersturmbannführer a šéf
kanceláře státního ministra v Černínském paláci,
vlastnoručně pořídl opis telegramu a postaral se o předložení
textu K. H. Frankovi. „Za účelem jednotné obrany a udržení
vnitřní bezpečnosti v Čechách a na Moravě přechází veškerá
velitelská pravomoc v protektorátu bez jakéhokoliv omezení na
vrchního velitele skupiny armád Střed generála-polního maršála
Schörnera. Další ustanovení vydá z mého příkazu náčelník vrch-
ního velitelství armády.“

Tak vida: generálplukovník Schörner, vůči nepříteli i vlast-
ním lidem nelibostný velitel, jemuž dokonce i mnozí jeho pod-
řízení potajmu říkali „krvavý Ferdinand“, se stal polním maršá-
lem. Takhle na poslední chvíli – a tudíž v podobě nepřímé
výzvy k sebevražednému úsilí. Připomínalo to přelom let 1942
a 1943, kdy Hitler podobně ocenil a k témuž vybídl velitele ve
Stalingradu obklíčených německých armád Friedricha Pauluse,
protože na každé vojenské škole se posluchači dozvídali o tom,
že ještě nikdy v dějinách se nestalo, aby se německý polní mar-
šál dobrovolně vydal do rukou protivníka...

Paulus tehdy výzvy neuposlechl a zvedl ruce nad hlavu.

Schörner, jehož statisíce vojáků operovaly na území českých
zemí, jako kdyby se k tomu nyní nechystal.

DOSUD NE

Prvního května 1945, nedlouho poté, co byl formálně jmeno-
ván velitelem všech německých pozemních vojsk, vydal denní
rozkaz s válečnickými vyznívacími pojmy: „Adolf Hitler padl
jako mučedník své myšlenky a své víry a jako voják evropské-
ho poslání. V boji za svobodu a budoucnost Německa se pokrač-
čuje!“ Následující jeho provolání k vojákům je datováno o pět
dnů později – a protože Schörner si mezitím odskočil pro
instrukce k Dönitzovi do Flensburgu na severu Německa u dán-
ských hranic a setkal se tam i s K. H. Frankem, zvolil už zcela
odlišný slovník:

„Nepříteli se po šestiletém tvrdém boji podařilo díky jeho
přesile prorazit částí našich obranných linií. Jedině jižní křídlo
východní fronty je ještě zachováno. To přičítám vaší statečnos-
ti a vytrvalosti.“

Válka se blíží ke konci...

Hodlám vás dovést domů v semknutých a hrdých řadách...

Musíme držet pohromadě a navzdory několika zrádcům
a zbabělcům je třeba v těchto posledních hodinách vynaložit
veškeré zbývající síly k splnění tohoto úkolu. Jen železná sou-
držnost, neochvějná vůle k odporu a semknuté řady, a to právě
zde na území protektorátu, nás dovedou zpět domů.“

PÁTÝ KVĚTNOVÝ DEN

Už ani on, generál-polní maršál Ferdinand Schörner, se nyní neodhodlal ke slově o válce připojit až dosud povinný přídomek „vítězná“ či něco v témže duchu. A do chvíle, kdy on sám v kritické chvíli svlékne maršálskou uniformu a v tmavém civilním oblečení, vhodném spíš pro posezení v některé z lepších restaurací jeho rodného Mnichova, opustí na palubě letounu Fiessler Storch „semknuté a hrdé řady“ svých vojáků a z podbořanského letiště odletí do Tyrol, kde se hodlal ve vhodný čas vzdát Američanům – což však nezabránilo tomu, že byl o něco později vydán Sovětům – zbývalo ani ne sto hodin.

K ČERTU VŠAK SE SCHÖRNEREM!

Zmínka o 5. květnu nadepisuje přece zcela jinou kapitolu těch dnů. Čeští lidé, anebo – přidržíme-li se úplně pravdy – aspoň část z nich se stávala aktérem horečného dění. Už to nebyli jen ti, kteří bojovali v rámci spojeneckých armád na západní či východní frontě, ale i mnozí z ostatních – z těch, co zůstali doma. Vzepětí protinacistického odporu, které víceméně spontánně započalo hned počátkem měsíce na Moravě, jmenovitě na Přerovsku a Olomoucku, a jehož šíření nedokázaly zabránit ani popravy a další represálie, nabývalo koordinované podoby. Vrcholným orgánem odboje, povstání a snahy o převzetí moci ve státě a její udržení do doby, než se do Prahy dostaví z východního Slovenska zákonná vláda, se stala již po řadu měsíců se formující Česká národní rada, v níž se sdružili představitelé různých protinacistických proudů. Ještě v pátek 4. května většinově došli její činitelé k závěru, že s rozsáhlejšími akcemi „je třeba počkat až do doby, kdy bude značná naděje, že nedojde k ozbrojenému střetnutí s Němci“. Dění v českých a moravských městech, a nyní už i také v Praze, však předběhlo jakékoliv záměry. Překotně se šířící zprávy o smrti Hitlera, o úspěšných bojích Rudé armády na Moravě a průniku amerických jednotek do západního výběžku Čech, vyvolávaly neklid a ohnčky vzdoru, projevovaného třeba přemalováváním německých nápisů, vyvěšováním dosud zakázaných československých vlajek, drobnými konflikty či nepřijímáním německých peněz, se čím dál víc a s větší silou přelévaly z místa na místo. A to byl jen počátek.

V sobotu 5. května bylo už vše zcela jinak, o čemž svědčí i tajný telegram nejvyššího velitele Waffen-SS na území protektorátu SS-gruppenführera hraběte von Pücklera, adresovaný polnímu maršálu Schörnerovi do jeho štábu v lázeňském městě Velichovky poblíž Jaroměře: „Vnitropolitická situace krajně napjatá. V Plzni a v prostoru kolem Kladna provolána národní vláda. V krajině Mělník – Jičín a v prostoru České Budějovice – Tábor silné tvoření band. Spojení do Lince přerušeno... V Praze od 4. května odpoledne menší nevýznamné přestřelky. Přepady skladů a jednotlivých bytů. Silné srocování. Četní uprchlí trestanci... rozešťávají lid. V prostoru Prahy 100 000 Němců bez dostatečné ochrany... Státní ministr si naléhavě přeje, aby Waffen-SS-Verbände garantovaly pořádek a zabránily krvavému povstání.“ K věcnému textu přidal Pückler ještě cosi jako ideové zvolání: „Jsme politicky a vojensky rozhodující. Cíl: podpora říšské vlády, bezpečné stažení Němců, k tomu bezohledné nasazení, píseň věrnosti SS.“ Pücklerova píseň věrnosti zatím nezapůsobila a ve 20.15 hodin musel hrabě v dalším dálkopisu, odeslaném z jeho sídla v právnické fakultě, konstatovat: „Město Praha východně Vltavy až na menší předmostí kolem mé služebny v podstatě v rukou povstalců, kteří obsadili bez odporu armádní sklad a sklad zbraní lidobraný... Boje s vysokými ztrátami, neboť se střílí z každého domu... Povstalci bojují proti očekávání dobře a bojektivě.“

„Praha se bezpodmínečně musí dostat zpět do německých rukou!“ vzkázal Schörner z Velichovek.

Proto také Pückler ještě v noci odeslal bleskovou depeši, adresovanou podpůrné jednotce luftwaffe při skupině armád Střed: „Nasazení letectva 6. května 5.45 za svítání... Cíle: Celé

jádro města na východním břehu Vltavy s hlavním cílovým bodem v okolí Václavského náměstí (východně od Střeleckého ostrova, přes který vede jediný most)... Mnoho zápalných pum, celé hnízdo musí hořet.“

POVSTÁNÍ!

Desítky knih o něm byly napsány, stovky osobních prožitků a vzpomínek zaznamenány, desítky takových i zcela protichůdných, dost často pouze době poplatných názorů vysloveny.

Má smysl tuto řadu rozšiřovat?

Neřekne o mnoho víc zaostření na lidský rozměr historických počínů a situací?

JEDINÁ MÍSTNOST BEZ PŘÍSLUŠENSTVÍ V PAVLAČOVÉM DOMĚ, Z OKNA VŠAK VÝHLED NA VRCHOLKY STROMŮ GRÉBOVKY, VYHLÁŠENÉHO AZYLU MILENCŮ

Když dala Slavia v Edenu gól, muselo to sem být slyšet.

O gólech se však v onom bytě řeč nevedla.

„Květen 1945? Radost i strach,“ přesvědčivě tam při dlouhém osobním setkání s autorem tohoto vyprávění, a bylo to krátce před její smrtí, řekla Jelizaveta Kutlvašrová, rodačka ze sibiřského městečka Kansk, ležícího na magistrále asi šest set kilometrů od Krasnojarsku, kam v únoru 1919 pod vedením mladického podplukovníka Karla Kutlvašra dorazil I. střelecký pluk československých legionářů. „Už pár dnů byla ve vzduchu zvláštní nervozita. Němci, kteří bydleli v naší Přemyslovské ulici na Vinohradech, se najednou chovali až moc slušně. Manžel pořád někde pobíhal a jednou večer mi řekl: ‚Mám se podílet na něčem, co brzy začne.‘ Víc nepověděl... Klid před bouří, telefony, čekání... V sobotu 5. května ráno jsem vytáhla československou vlajku, kterou jsem ukrývala ve sklenici s rybízem. Ten můj mi ale její vyvěšení nedovolil. Čeká prý sovětského důstojníka, spojky od partyzánů, a nemůžeme tedy na náš byt upozorňovat. Pak ho ale volali, aby přijel na zasedání České národní rady. V té chvíli už jsem to nevydržela: ‚Ty máš úkoly, já taky.‘ Vlajku jsem vystrčila z okna. Byla první v ulici. A jako by na to lidé čekali: brzy byl ověšen skoro každý dům.“

„Generál se tedy vydal do centra města...“

„Jenže nevěděl, jak se tam rychle dostat. Vzpomněla jsem si, že máme ve sklepě starý bicykl, který ale neměl nafouknutá kola. S pomocí šikovného souseda jsme to spravili, manžel se převlékl, nasedl a zmizel za rohem.“

„Muž, který se toho dne stane velitelem vojenských jednotek České národní rady odjel v den revoluce na starém kole...? V uniformě generála československé armády?“

„Směšné, co? Naštěstí ho od Penzijního ústavu na Žižkově odvezlo projíždějící auto našich četníků. Bicykl tam schovali v jakémsi krámku.“

„Dostali jste kolo nazpět?“

„Představte si, že ano – po čase nám ho kdosi přivezl i s kytíčkou. Vidíte, zůstaly mi v paměti jen takové hloupé útržky. Doslechla jsem se třeba, že k nacistům, k obávanému K. H. Frankovi, jdou parlamentáři – a že je mezi nimi také generál Kutlvašr. Strašně jsem se lekla. Vzpomínám si, že jsem zrovna honila po bytě mola. A když jsem se tu zprávu dozvěděla, nechala jsem mola molem a řekla si: Jen si leť, vždyť ty jsi stejný Boží tvor jako je můj muž, a jestli ty se zachrániš, tak i on to zvládne. Když potom vše dobře dopadlo a odbývaly se po osvobození různé parády, jednou jsem se k němu naklonila a pošeptala mu: ‚Jen se moc nevytahuj – jestlipak víš, komu vděčíš za svůj život? Molovi, blbýmu, ubohému molovi...‘ A když už jsem zmínila K. H. Franka, musím říct, že jsem mluvila s jedním legionářem, který po osvobození Franka na Pankráci hlídal. Ptal se ho prý, jak je možné, že jim unikl Kutlvašr, když tolik jiných generálů popravili. Odpověděl, že nedopatření se občas stane.

O hodinu později sám Frank toho dozorce-legionáře přivolal ke své cele a svěřil mu: „Víte, kdy jsem si uvědomil, že je pro nás Němce vše ztraceno? Když jsem se dostal do kontaktu s povstaleckými vyjednávači a uviděl jsem pana Kutlvašra v generálské uniformě.“ Takhle doslova to prý pověděl. Vidíte, jak dějiny stojí občas na úplných malichernostech.“

I TAKOVÁ MŮŽE BÝT PODOBA „VELKÝCH A MALÝCH DĚJIN“

Generál Karel Kutlvašr, hrdý voják a pozdější oběť vyprovokovaného procesu, který v květnu 1949 před soudem námezdnicích nicotníků jen o vlas unikne šibenici a vyslechne verdikt doživotního žaláře, odjízďel řídit revoluční Vojenské velitelství Velké Prahy na starém kole. Pětašedesátiletý profesor Albert Pražák, rodák z Chroustovic na Chrudimsku a vynikající znalec české a slovenské literatury, se v době, kdy se stal předsedou ilegální České národní rady, vrcholného orgánu protiněmeckého odboje, a nakrátko tedy vstoupil do velké historie, z níž bude zase brzy vyhnán, zabýval něčím zcela jiným. Právě dopoledne 5. května, těsně předtím než se odebral na tajné zasedání v Dlouhé třídě 2, posledním slovem a tečkou uzavřel práci na studii s názvem Máj národní svobody, která měla tvořit předmluvu pro nové vydání Máchova Máje v železnobrodském Jiránkově nakladatelství. A jsou snad až poselstvím, byť ne v blízkém budoucnu zcela naplněným, optimistické věty, které zde profesor Pražák tehdy, právě tehdy, uvedl:

„Osvobození milenci mohou dnes již bez ostychu položit májovou kytičku na hrob pěvce Máje a k jeho petřínskému pomníku. Oni, a kdo po nich přijdou, budou třímat Máchův Máj již navždy rukou svobodnou. Bude jen na nich, aby se z nich rodil národ stále silnější, vzdornější, jednotnější, sebevědomější a lepší, aby si tak zajistil provždy nádherně kvetoucí máj své nové zrozené svobody.“

Díky za tu idealistickou víru, pane profesore.

ANI JEDEN Z NICH ZŘEJMĚ NIKDY NEČETL KARLA HYNKA MÁCHU

Byli čtyři.

Vskutku, nahlédnuo z německé strany, pohybovali se tehdy na scéně – v doprovodu četného komparsu – čtyři hlavní aktéři závěrečného dějství okupační a válečné historie protektorátu. Čtveřice hráčů, z nichž každému bylo určeno jeho místo, a z nichž pouze dva měli před sebou jakýs takýs dlouhodobější životní výhled.

Představme je: Karl Hermann Frank, státní ministr, SS-obergruppenführer a vyšší vůdce SS a policie na území protektorátu a v sudetských oblastech.

Ferdinand Schörner, generál-polní maršál, donedávna šéf armádní skupiny Střed, od 30. dubna 1945 vrchní velitel veškeré německé pozemní armády, již však už mnoho nezbyvalo.

Carl Friedrich Graf von Pückler-Burghaus, SS-gruppenführer a velitel jednotek Waffen-SS v daném prostoru.

Generál pěchoty Rudolf Toussaint, zmocněnec německé branné moci u říšské správy protektorátního území.

BYLI ČTYŘI – NEMOHLI VŠAK UŽ UČINIT NIC ZCELA ZÁSADNÍHO

Leccos však ještě mohli: a zase se toho dělo tolik rozumem nepochopitelného!

Ve večerních hodinách 2. května státní ministr K. H. Frank usedl do letadla, aby se riskantním průletem nad nepřáteli obsazeným územím dostal na polní letiště u Hamburku a odtud autem do Flensburgu, kam ho pozvali Hitlerův nástupce velkoadmirál Karl Dönitz a jeho ministr zahraničí Schwerin von Krosigk. Později se bude Frank hájit tím, že tuto cestu, při níž nesporně nasazoval život, vykonal v dobré vůli. Nejenže hodlal

u nových šéfů říše prosadit prohlášení Prahy za lazaretní město, což by ji mohlo uchránit před všeničícím náporům přímých městských bojů, ale požádal i o souhlas k jednání s některými vesměs dosud vězňeny, a tedy spoluprací s Němci nezkompromitovanými českými osobnostmi, z nichž by se vytvořila nová vláda nad protektorátním, a dokonce také – což se muselo právě Frankovi špatně vyslovovat – sudetským územím, čímž by se pokojnou cestou dospělo k faktickému zrušení v březnu 1939 ustaveného protektorátu. To vše přece, stejně jako hledání kontaktů s velením západních armád, bylo dle Frankovy poválečné obhajoby míněno i ve prospěch českého obyvatelstva.

V čem byl však rub jeho náhlého zájmu o české blaho?

Kromě všeho jiného i v tom, že ve chvíli startu letadla z Prahy teprve vychládaly hlavně pušek, jimiž bylo podle přímého Frankova rozkazu popraveno v terezínské Malé pevnosti zhruba sedm desítek vězňů, především těch, jejichž evidenční složka byla označena písmeny XYZ – tedy návrat nežádoucí. Seznam lidí, kteří takto na poslední chvíli stanuli před popravčí četou, již velel SS-untersturmführer Fritz Vogt, byl značně různorodý a shrnutě řečeno se jednalo o likvidaci osob, jež by mohly nacistům v budoucnu tím či oním způsobem překážet. Mezi mrtvými paradoxně tedy najdeme příslušníky mladého levicového odboje, jmenovitě skupiny Předvoj, stejně jako příliš znalé podílníky na hrách zpravodajských služeb, nechyběl ani placený konfident gestapa, který také příliš mnoho věděl, a bylo tudíž třeba, aby zmlknul.

ZPRÁVU O VYKONANÝCH POPRAVÁCH FRANK OSOBNĚ PŘEVZAL

Ještě před odletem.

Těžko říct, zda se s tímto skutkem, který bude v chronologickém seznamu jeho zločinů zařazen na jedno z posledních míst, ve Flensburgu pochlubil, asi ne – podobné malichernosti nyní nikoho nezajímaly, ale v tom hlavním, o co mu šlo, uspěl. V podstatě mu Dönitz a Schwerin von Krosigk při jednáních, která se s přestávkami konala 3. i 4. května, a to v závěru za účasti polního maršála Schörnera, dali pro další politický postup v Praze zcela plnou moc, čehož se od Hitlera nikdy v minulosti nedočkal. Znovu ho tedy naplnilo sebevědomí, spřádaly se v něm nejrůznější iluze a postaral se také o to, aby už 4. května – tedy ve vztahu k obsahu jaksi v předstihu – vydala Česká tisková kancelář zvláštní zprávu s výzvou k přednostnímu zveřejnění:

„Z podnětu K. H. Franka, německého státního ministra pro Čechy a Moravu, prohlásil velkoadmirál Dönitz Prahu za lazaretní město. Vyjednávání o politickou úpravu poměrů v protektorátě bylo zahájeno. Jakékoli rušení klidu a dalšího spořádaného vývoje, které může vyvolat jen bolševický zmatek, bude potlačeno zbraněmi.“

Myšlenky na Festung Böhmen jako by byly pozapomenuty.

Anebo spíš pozměněny.

Český prostor se v nadsazené podobě pevnosti měl držet co nejdéle, aby se mohl stát vlastně již jediným útekovým kanálem rozbité německé armády směrem na západ. Už tu prostě byly do poválečného budoucna směřované úvahy. K. H. Frank opouštěl ve Flensburgu velkoadmirála Dönitze, který měl v zásuvce svého stolu připraveno prohlášení, jímž naznačoval své zklamání i tužby: „Jsme vrženi o tisíc let našich dějin nazpět. Země, která byla tisíc let německá, padla do ruských rukou. Proto je naše politická linie, kterou musíme sledovat, velmi jednoduchá. Je jasné, že musíme jít společně se západními mocnostmi a spolupracovat s nimi v obsazených západních oblastech, protože jen ve spolupráci s nimi můžeme doufat, že naši zem od Rusů později získáme zpět.“

DO ČECH SE FRANK VRACEL SPOLU SE SCHÖRNEREM

Během nočního letu byli několikrát napadeni palbou, a je pro autora literatury faktu lákavé domýšlet si, jak by asi jejich sestřelení a společná smrt pozměnily historii. Nakonec však přece jen šťastně přistáli v Hradci Králové. Po krátké návštěvě maršálova štábu ve Velichovkách, se státní ministr vydal do Prahy.

Dorazil tam 5. května po páté hodině ranní. Svítalo.

Nañízené zatemnění stále ještě platilo od jedenadvacáté hodiny do půl šesté, ale v mnoha jiných směrech už to nebyla ta silou pokořená a ponižovaná Praha. Jen pár desítek minut chybělo do chvíle, kdy sobotní ranní vysílání českého rozhlasu posměšně ohlásí: „Je sechš hodin!“, načež začne v rozporu s nařizeními vysílat pouze česky a vyhrávat dosud nepovolené české pochody. Už jen nemnoho času chybělo do chvíle, kdy půl hodiny po obědě vypukne otevřený boj o budovu rozhlasu na Vinohradech, a rychle se blížila také 14. hodina, kdy se – kromě všeho jiného dění na mnoha místech – zmocní povstalci pankrácké vězňice a osvobodí ty, jež zde nacisté věznili, včetně odsouzenců k smrti. Přestávaly vycházet zglajchšaltované protektorátní noviny, nejdéle se udrželo Večerní České slovo. Chodci však již tyto výtisky zahazovali a pídili se po jiných tiskovinách. Už nehodlali číst lži těch, kteří se jazykem i perem zaprodali, už je dokázal jen rozesmát, anebo spíš pobouřit?, věrolomný titulak nad agenturní zprávou ze San Franciska, kde se formovala Organizace spojených národů: „Udržovat v posvátné účtě základní lidská práva.“ Už si byli lidé jisti tím, že nechtějí dovolit lidem nehodným hovořit o čistých věcech.

Už to prostě byla jiná Praha.

Pro Němce již žádný Festung Prag, nýbrž Praha česká a povstalecká. Toho dne a snad ještě více ve dnech přístích.

V KAŽDÉ DOBĚ, NEDOBŘÉ I NADĚJNÉ, SI LIDÉ KLADOU OTÁZKY, JEŽ SE DOTÝKAJÍ JEJICH BLIŽŠÍ ČI VZDÁLENĚJŠÍ BUDOUCNOSTI

Ale jen ve zvláštních chvílích historie jsou tyto otázky – až na výjimky – natolik totožné, jako by se na nich člověk s člověkem, ten první, stý i milionty, navzájem domluvili. Šestého a sedmého května, za dne i v probdělých nocích, se ty sjednocující myšlenky podobaly spíš výkřikům: Kolik ještě hodin, kolik obětí, kolik slz, kolik strachu ze zmanění nadějí? A také – dožijeme se, přečkáme? Agonie nacistické nadvlády měla všude, odkud museli její prosazovatelé s nenávisným pocitem pokoření odcházet, vyhroceně krutou podobu. Proč by tomu nyní mělo být jinak? Rovněž tedy proti vzpouře českého obyvatelstva – charakterizované četnými činy hrdinství, spontánně, i když občas ne zcela účelně stavěnými barikádami, a podporované na některých místech také protiněmeckým vystoupením jednotek vlasovců – byla nasazena brutální a vražd civilního obyvatelstva se neštítící síla zejména jednotek SS, podřízených příkazům nesmiřitelného SS-gruppenführera von Pücklera.

Jak dlouho jim to bude ještě umožněno...?

V mlhovitě pochybností a strachu se dal najít pevný bod: jistota času. Už přece skoro všechno prohráli, už jsou pány jen na zlomku toho, co si předtím podrobili, už přece co nejdříve musí přijít konec. Jejich konec – těch, kteří tuhle hrůzu vyvolali k životu.

Das Ende.

Das Ende?

Přátelské setkání sovětských a amerických vojsk 25. dubna na Labi (jižně od Torgavy) bořilo nacistické představy o tom, že je zachrání konflikt uvnitř protihitlerovské koalice

V ONOM VELIKÉM CELOEVROPSKÉM MĚŘITKU UŽ BYLO SKUTEČNĚ ROZHODNUTO

Hitlerovské Německo svůj zápas o světovládu neodvolatelně prohrálo. Smyčka sovětských a spojeneckých armád se svírala hodinu po hodině a čím dál těsněji. Nic se již nedalo pro hákový kříž zachránit.

Pondělí sedmého května, patnáct minut po půlnoci.

Veloadmirálovi Dönitzovi došla do Flensburgu naléhavá depeše od náčelníka štábu vrchního velitelství německé branné moci generála Jodla se sdělením, že se už od nedělního večera nachází v Remeši na severu Francie, kde sídlí hlavní stan generála Dwighta Davida Eisenhowera. Padl zde prý požadavek, aby k podpisu kapitulacího dokumentu došlo bez jakýchkoli německých podmiňujících požadavků – a bezodkladně. Ihned! Tedy konec: už žádný prostor k zdržovacím manévřům a hře na schovávanou. Ve Flensburgu se rozhostila pohřební nálada. Nebylo však vyhnutí. O pětasedmdesát minut později odeslal Dönitz Jodlovi plnou moc k tomu, co je třeba učinit.

Nevelká budova remešské učňovské školy.

Generál Alfred Jodl spolu s admirálem Hansem Georgem von Friedeburgen byli unavení, otupělí a cítili drtivou osudovost dané chvíle. Ve dvě hodiny a jedenačtyřicet minut němečtí zplnomocněnci připojili svůj podpis k větám, na něž tak dlouho čekal celý svět. Anglo-americkou koalici tu zastupoval americký generál Bedell Smith a britský maršál letectva Arthur William Tedder, Francii generál Francois Sevez a Sovětský svaz generál Ivan Susloparov, který byl vedoucím vojenské mise ve Francii. Válka na evropském území v tomto okamžiku teoreticky končila a Německo bylo vojensky poraženo. Zbýval již jen konečný akt kapitulace, k němuž – jak se v nejbližších hodinách podle sovětských požadavků dohodlo – dojde ve štábu Rudé armády v Berlíně-Karlshorstu a při němž nahradí Jodla jeho nadřízený: šéf vrchního velitelství branné moci polní maršál Wilhelm Keitel. Veškeré bojové operace se dle remešského ujednání měly zastavit nejpozději 9. května 1945 v 00.00 hodin německého letního času, přičemž všechny jednotky wehrmachtu, leteckých i námořních sil měly zůstat na místech, která v tom okamžiku zaujímaly.

Vše bylo jasné.

Necelé tři hodiny uplynuly ze 7. května, předposledního dne války, když si generál Jodl, který později skončí na šibenici v Norimberku, vzal v Remeši slovo: „Pánové, po tomto podpisu dává se německý národ a německá branná moc na milost

a nemilost nepříteli. V této poslední hodině mohu snad jen doufat, že vítězové k nám budou velkomyslní.“

VELKOMYSLNOST...?

V Praze, v Čechách a na Moravě jako kdyby zrovna tohle slovo četli Jodlovi spoluprodávci snad ani neznali. Tady všude bylo v jejich jednání tak daleko k velkomyslnosti, jak si jen lze představit. „Zavřete všechna okna, nikdo ať nikde nevychází vůbec z domu!“ topornou češtinou vyhrožovala v sedm hodin a čtyři minuty ráno německá vysílkačka v Praze a dávala tím najevo, že Schörnerova skupina armád spolu s jednotkami Waffen-SS hodlají válčit dál. „Rudé vlajky nesmějí být vyvěšeny. Každý Čech, který klást bude odpor, bude zastřelen. Nebude trpěno střelení z oken, kterému bude bráněno všemi prostředky. Boj o pevnost Čechy a Morava vchází v těchto chvílích do nového období. Od Drážďan nastoupila k jihu sovětská vojska k nové ofenzivě. Německo, které složením zbraní v Dánsku a Holandsku má krytá záda, bude se proti sovětským tankům bránit všemi prostředky!“

OBRANA, ZA NÍŽ SE SKRÝVALY HLAVNĚ ÚSTUPOVÉ PLÁNY

Skupině armád Střed se měl – jak to formuloval náčelník štábu polního maršála Schörnera generál von Natzmer – „umožnit bojový odchod z českého území do amerického zajetí“. Podobnými a snad ještě naléhavěji pocítovanými důvody byli při svých krocích vedeni příslušníci SS, stejně jako před spravedlností prchající a mnohými zločiny zatížení pracovníci gestapa či sicherheitsdienstu.

Vše, co se jim stavělo do cesty, likvidovali.

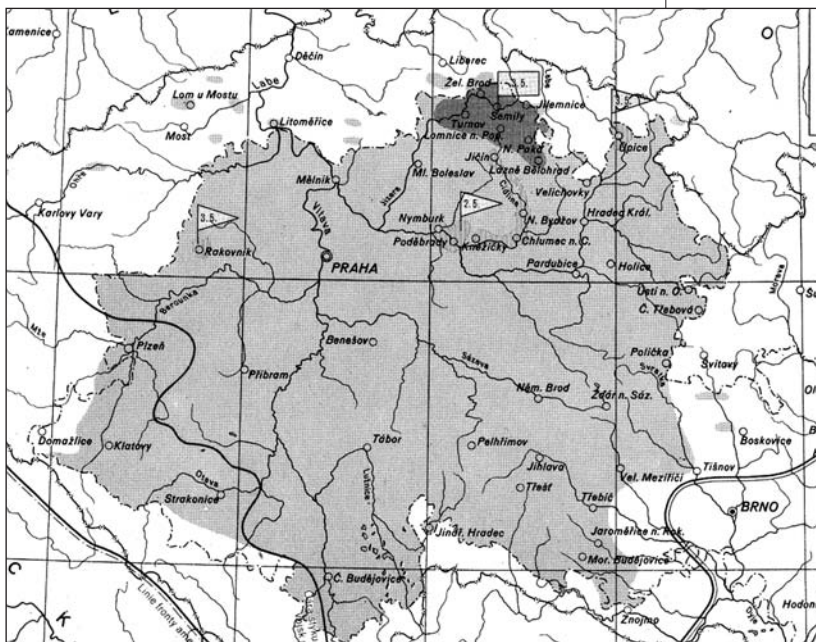
Prahu, protkanou desítkami barikád, čekaly v nejbližších dnech těžké okamžiky a přibude tu mnoho obětí. Ale i sta kilometrů odtud, na Moravě, umírali doslova po desítkách nevinní lidé. A nikoliv jen v přímém povstaleckém boji, se zbraní v ruce, nýbrž po krutém ztýrání také pod kulkami narychlo sestavovaných popravčích čet. Třeba ve Velkém Meziříčí, stejně tak tomu bylo v nepříteli vzdálené Třešti, kde nezůstala snad ani jediná rodina, která by v širším okruhu svých blízkých o někoho z nich nepřišla.

Kde se skrývala Jodlem požadovaná velkomyslnost?

Pod nánosem zlobné symbiózy strachu a nenávisti.

ALE JEŠTĚ NĚCO JINÉHO SE TEHDY ODEHRÁVALO

Dalo by se říci: hra o Prahu.

Anebo dramatictější: poker o Prahu, jak to bylo nazváno jiným českým autorem?

Poučení historií víme, že finální etapy konfliktů, kdy protivník je již na kolenou, jsou hlavně zápolením o poválečné uspořádání. Nebylo tomu nyní jinak. České a moravské území bylo na jaře 1945 válčistěm, kam se jako kdyby do středu pomyslného kruhu z obou stran stahovaly síly protihitlerovské koalice. Rudá armáda postupovala Moravou, zatímco v protilehlé části země pronikaly – počínaje 18. dubnem – jednotky V. sboru 3. armády generála George S. Pattona z Bavorska do západních Čech.

Skutečnost, která nemohla zůstat bez ohlasu.

Dr. Eduard Táborský, blízký spolupracovník Edvarda Beneše, si tehdy zaznamenal do deníku: „Snadno pochopitelná byla prezidentova radost. ‚Díky Bohu, díky Bohu,‘ řekl, když jsem mu sdělil, že Patton je konečně na československé půdě. Nedomáhal ovládnout své vzrušení a začal přecházet po místnosti. Podle výrazu jeho očí jsem usoudil, že si už představuje, jaké příznivé politické důsledky z toho vyplynou... Nařídil mi, abych poslal Pattonovi blahopřejný a pozdravný telegram... Měl všechny důvody pro to, být nadšen... Vzhledem k rychlosti Pattonova postupu a k tomu, že Němci dávali zjevně přednost americkému zajetí před sovětským, nestálo zdánlivě nic v cestě tomu, aby Američané osvobodili nejen Prahu, ale i Čechy a snad i značnou část Moravy. Kdyby se to stalo, hlavní město a nejlidnatější část Československa by nepadla pod kontrolu Sovětů... a komunisté by přišli o ohromnou výhodu, kterou jim poskytovala přítomnost a aktivní podpora Rudé armády a NKVD.“

Naneštěstí se Benešova radostná předtucha nesplnila.“

POCITY VOJÁKA JSOU OPROTI ÚVAHÁM POLITIKA PŘÍMOČAŘEJŠÍ

Do západních Čech nevstupovali v oněch dnech jen Američané. Od Dunkerque přes Belgii, Lucembursko a německá města Trevír, Würzburg, Bamberg a Bayreuth se sem od pondělí 24. dubna urychleným a vzhledem k zafrontovým komunikačním podmínkám značně nesnadným přesunem, jehož tempo se stupňovalo i zjitřenou netrpělivostí, přibližovalo také 140 mužů speciální jednotky nazvané Československý kombinovaný oddíl, jejíž více než symbolický podíl na osvobození republiky se našimi exilovými představiteli po mnohém naléhání dohodl s vrchním velením anglo-amerických ozbrojených sil.

„Ne, nebyl to sen!“

Ze 30. dubna na 1. květen jsme prožívali v Bayreuthu poslední nocleh v cizině a pak konečně nadešel radostný den. Vraceli jsme se domů – po téměř šesti letech,“ nikoli bez pohnutí se vrací do minulosti Stanislav Kraus, který byl kapitánem naší zahraniční armády. „Atmosféra těch okamžiků mě při vzpomínce okouzluje stejně silně, jako tomu bylo tehdy. Vyjeli jsme v 9 hodin, bylo prvomájové slunečné, ale dost chladné ráno. Seděl jsem v džípu s mapou na klíně a upíral oči k obzoru s očekáváním, kdy se objeví první kopce. Naše kopce! Vybavovala se mi vzpomínka na 2. srpen 1939. Tehdy jsme se v hotelu Ostravice ve Frýdku dívali na jinou mapu. Vrávali jsme si do paměti krajinu s Raškoviciemi a Vyšní Lhotou. Tudy jsme utíkali ze ztotočené vlasti. A potom přišla válka v Polsku, ponižující internace v Sovětském svazu, cesta na Střední východ k naší jednotce, boje v Západní poušti, v Sýrii a u Tobruku, plavba kolem Afriky, v létě 1944 invazní vylo-

Květnové povstání českého lidu ve schematickém náčrtku

dění v umělém přístavu ve Francii, obléhání Němců v přístavu Dunkerque.

A teď - domů!

Dopoledne náš konvoj zastavil na hranici Československa. I když hraniční kameny vykopali nacisté už před sedmi roky, potvrzuje mapa to, co neomylně poznala již naše srdce. Jsme doma! Vztýčíme vlajku. Je to nepředstavitelně nádherné zakončení naší předlouhé pouti. Večer jsme dorazili do Chebu. Byl téměř liduprázdný, protože Němci s nečistým svědomím včas město opustili. Naše jednotka byla automaticky považována za představitele nového československého zřízení. Přebírali jsme a zajišťovali státní majetek, úřady a jejich zařízení. Vyba-vují si jeden skoro komický detail. U zamčené budovy čekal německý úředník se svazkem klíčů, s podrobným seznamem inventáře a připraveným protokolem o předání. Odešel, až když jsme mu protokol stránku po stránce podepsali. Budovy jsme zapečetili, k těm nejdůležitějším postavili stráž. Když jsme po několika málo dnech Cheb opouštěli, přicházeli první čeští zlatokopové. Zůstane po nich spoušť, ostatně jako všude, kam vtrhli.

Kvůli tomuhle jsme se sem ale od Dunkerque nehnali.

Doufali jsme, že budeme zasazeni do rychlé bojové akce v rámci Pattonovy 3. armády. Vše se však brzdilo kvůli demarkační čáře se Sověty. Naděje v nás probudil přesun do již osvobozené Plzně. Do přiválu vítacího nadšení se ale ozvaly hlasy z tlapačů: V Praze je povstání, Praha volá o pomoc! Došlo k vyhlášení pohotovosti a naši velitelé, podplukovník Alois Sítek a štábní kapitán Jiří Pujman, žádali americké velitelství o souhlas s okamžitým postupem našeho kombinovaného oddílu směrem na Prahu. Prvně nám byl přesun povolen, ale nedojeli jsme ani do Rokycan, jen do Kyšic. Tam jsme se dozvěděli, že dál nesmíme. Rusové tvrdě prosazovali demarkační linii a na nás, kteří jsme se příjezdem do této bojové oblasti stali součástí americké armády, se to plně vztahovalo.

Všechno se v nás bouřilo.

O kus pouště s kamením a pískem v Africe jsme bojovali, a tady, doma, jsme nesměli Praze, která potřebovala každou pušku, nijak pomoci, i když jsme měli nejen pušky, ale i kanony. Zůstávali jsme v pohotovosti. Bylo to čekání na zázrak. Marné. V Praze se umíralo. Zbytečně. Bojovníci na barikádách by asi těžko pochopili, že někdo někde rozhodl: do Prahy musí vstoupit jako první Sověti, i když byli ještě daleko, zatímco po celou tu dobu od 5. do 9. května nečinně stála u Plzně výborně vyzbrojená 3. americká armáda, která se pod legendárním Pattonovým velením nezastavila před nikým a před ničím, ale nyní musela kapitulovat před čarou na mapě. Na tohle musím myslet vždy, když čtu v Praze na pamětních deskách dlouhé sloupce těch, kteří při povstání zbytečně padli.“

OSUDOVÁ „ČÁRA NA MAPĚ“ NETRÁPILA OVŠEM JEN KAPITÁNA KRAUSE

Pobuřovala – kromě jiných – i britského premiéra.

A to v širších, než jen čistě vojenských, souvislostech. Už v únoru 1945, kdy se Winston Churchill sešel v Jaltě se Stalinem a Rooseveltem, jemuž zbývalo již jen pár týdnů života, dával najevo pochybnosti. Před přijetím deklarace, v níž se stvrzovalo „právo všech lidí zvolit si formu vlády, pod kterou chtějí žít“, se svěřil spolupracovníkům: „Nutím se Stalinovu podpisu uvěřit, ale neumím si představit, že by se jen kvůli splnění závazků nějaké deklarace zrovna oni vzdali něčeho, co jim vojenským obsazením mocensky spadne do klína.“ A Charles de Gaulle to od něho jindy a jinde slyšel v obraznější podobě: „V současném Rusku žije velké zvíře, které trpělo delší dobu hladem. Není možné je odtrhnout od požíráání druhých, zejména proto, že se nachází uprostřed stáda obětí.“ Obavy v něm čím dál víc narůstaly. A nemínil se s tím ve své zarputilé tvrdohlavosti smířit.

Prvního dubna 1945 obdržel generál Dwight D. Eisenhower,

nejvyšší velitel amerických a spojeneckých armád na evropském bojišti, premiérovo naléhavé sdělení: „Považuji nyní za krajně důležité, abychom podali Rusku ruku co nejdříve na východě. Vídeň je pro nás už ztracena, Praha ale zatím ztracena není a váš postup na Drážďany podél jižního údolí Labe, včetně Prahy, by byl pro vás určitě uskutečnitelný během příštích tří týdnů.“

V hlavním štábu se však podle politických dispozic přidrželi původních rozkazů, v USA navíc zemřel prezident Roosevelt a za velmi složitých okolností nastupoval Harry S. Truman – a tak demarkační čára, nakreslená v Jaltě, zůstala v platnosti. Marně se ještě 2. května dožadoval Churchill u Eisenhowera: „Aspoň o Prahu nyní jde... nic vám přece nebrání v postupu na Prahu.“ Marně o totéž usiloval ministr zahraničí Jan Masaryk v San Francisku a státní tajemník Hubert Ripka ve spojeneckém hlavním stanu.

Vše dopadlo tak, jak dopadlo.

Prezident Edvard Beneš v pozdějším rozhovoru s britským diplomatem a přítelem Československa Brucem Lockhartem označil skutečnost, že americké 3. armádě generála Pattona nebylo dovoleno obsadit Prahu a značnou část Čech, za „velké, snad rozhodující neštěstí, jež stálo na počátku všech neštěstí dalších“.

A JAK TO VIDĚL SÁM GEORGE SMITH PATTON?

Svéhlavý, nekompromisně uvažující i jednající generál, rodák z kalifornského San Gabrielu, jehož bouřlivácký život se téhož roku krátce před Vánoci uzavře při autohavárii u Heidelbergu, naléhavě usiloval o povolení k postupu na Prahu, žádal, vyhrožoval i nadával svým nadřízeným slovy necitovatelnými, ale nakonec se musel podvolit a ve svých vzpomínkách to vyjádřil jemu blízkým stylem: „Je mi nanic, když si pomyslím, že jsem nemohl využít poslední příležitosti, jak si zasloužit svůj plat.“

Na svým charakterem rozlučkové tiskové konferenci se ho váleční dopisovatelé, přidělení k jeho 3. armádě, samozřejmě zeptali: „Generále, Praha byla věnována Koněvovi. Proč jste to dovolil – proč jste Prahu neobsadili?“

Překvapil je: „Dobrá, zapomenu na všechna utajení a povím vám to zcela přesně.“

Mezi žurnalisty projela vlna vzrušení, vytáhli bloky k poznámkám.

Ušklíbl se tomu. „Nemusíte si vůbec nic psát, je to zatraceně lehké k zapamatování. Prostě mi to zakázali. Rozkazem. To je vše.“

AŽ PATTON ČI KONĚV, JEDNO ZŮSTÁVÁ: VÁLKA SKONČILA V PRAZE

Pražské operaci, jak byla svými tvůrci oficiálně nazvána, se vskutku dostalo té zvláštní priority: být poslední. Mnohé však v této záležitosti procházelo vývojem. Původní záměr sovětského hlavního velitelství, ještě ne zcela ovlivněný časovou tísní a související s možností postupu amerických vojsk od Aše a Chebu směrem ke středu Čech, měl širší a zřejmě i do delšího času rozloženou podobu:

„Soustředěnými údery armád pravého křídla 1. ukrajinského frontu z prostoru severozápadně od Drážďan na Prahu a armád

Předsedou České národní rady se stal profesor Albert Pražák

levého křídla 2. ukrajinského frontu z prostoru jižně od Brna rovněž na Prahu obklíčit nepřátelské uskupení v Československu a společně s ostatními vojsky těchto frontů a 4. ukrajinského frontu je rozdělit a po částech zničit.“

Poté se však mnohé zkomplikovalo.

Především ovšem na strategicko-politické scéně.

V Čechách vypuklo povstání, jehož mnohé vůdčí osobnosti se Sovětům nezamlouvaly stejně tak, jako některé jejich počiny. Sovětské zpravodajské služby získaly také informace o tom, že započal z mnoha stran vedený morální nátlak na generála Pattona, aby po všech předchozích válečných krocích učinil ještě ten krok další...

Takže bylo třeba dění urychlit.

O PRAHU, PŘEDEVŠÍM O PRAHU SE NYNÍ JEDNALO!

Zásadní, časově prvořadou součástí operace byl v horečném chvatu připravený průnik úderného uskupení 1. ukrajinského frontu od Drážďan přes opevněné Krušné hory a české pohraničí do středu země. Slova, jichž velitel frontu Ivan Stepanovič Koněv použil ve svém rozkaze ze 6. května, tedy ve startovních chvílích operace, mají až dramatickou naléhavost daného úkolu evokující podobu:

„Nepočítat s únavou vojáků a jinými překážkami, rozvíjet útok rychlým tempem – 30–40 kilometrů za den, tanky 50 kilometrů za den. Útočit i v noci. Vojska frontu musí být v Praze dříve než ostatní... Za několik dnů bude konec války a vojáci si odpočinou. Vydejte ze sebe všechno!“

Přiznejme jim to.

Neznali občas ne zcela čisté zákulisí toho, co měli činit – a vydali ze sebe všechno.

Zejména finální část postupu v noci z 8. na 9. května má skoro až rekordní podobu, když vojska 4. gardové tankové armády uskutečnila šedesátikilometrový skok od Loun a její předvoj se dotkl severozápadního okraje hlavního města kolem 3. hodiny ranní, zatímco 3. gardová tanková armáda se mohla pochlubit postupem dokonce devadesátikilometrovým...

Přijeli včas! – jak se svého času říkalo.

Hra o Prahu byla rozhodnuta.

A STEJNĚ TAK ÚDĚL TĚCH, KTEŘÍ JI CHTĚLI BRÁNIT

Vzpomínáte?

Byli čtyři – ti hlavní, kteří v Praze za již skoro neexistující Velkoněmeckou říši drželi v rukou otěže rozpadající se moci: státní ministr K. H. Frank, generál-polní maršál Ferdinand Schörner, generál pěchoty Rudolf Toussaint, generál Waffen-SS

hrabě Carl Friedrich von Pückler. Jejich tehdejší osobní osudy jako kdyby – podobny laboratornímu vzorku – samy o sobě mnohé vypovídaly o zlomové době, k níž jsme v našem vyprávění dospěli.

Karl Hermann Frank: Devátého května v časně ranních hodinách uprchl z Prahy, v Rakovníku byl však poznán, zajat Američany, posléze vydán Československu, vyšetřován, souzen, usvědčen, odsouzen a 22. května 1946 na dvoře pankrácké věznice – tedy poblíž místnosti, kde nacisté popravovali své oběti gilotinou – za účasti veřejnosti oběšen.

Ferdinand Schörner:

Dne 8. května rozkazem doporučil velitelům jednotlivých útvarů skupiny armád Střed, aby „po skupinách vyvedli svá vojska na jihozápad ve směru k Labi a tam se vzdali Američanům“. Sám se svým štábem opustil Velichovky a přes Mladou Boleslav se přemístil do Žatce, kam se však přiblížily sovětské tanky a kolona před nimi uprchla do Podbořan, odkud Schörner v civilním oblečení, jak už o tom byla řeč, malým letounem uprchl do Tyrol. Až 15. května se v Kützbühlu vydal Američanům, kteří ho však po několika výsledcích předali svým bojovým spojencům. V sovětském zajetí prožil deset let, ale těžkosti měl i po návratu do rodného města. Mnichovský soud ho za neoprávněné popravy podřízených v závěru války odsoudil na čtyři a půl roku vězení. Trest si odpykal a zemřel ve věku jednaosmdesáti let v červenci 1973.

Rudolf Toussaint:

Ať byl předtím, jakým byl, v květnu 1945 se jako zmocněnec wehrmachtu a velitel vojenského okruhu Čechy a Morava zachoval odpovědněji než mnozí z jeho druhů a snažil se zabránit oboustrannému krveprolévání. Osmého května v 16. hodin podepsal s představiteli České národní rady kapitulací protokol a následně se pak dle možností snažil prosazovat jeho plnění v podobě částečného odzbrojení a odchodu německých jednotek z města. Řádně také předal budovu hlavního štábu v Dejvicích, kterou poté opustil 9. května, devadesát minut po půlnoci. Kapitán Jindřich Vaněček, styčný důstojník povstaleckého velitelství, k tomu v hlášení napsal: „Po krátkém rozloučení a poděkování odjel gen. T. směrem na Velvarskou silnici.“ O dva roky později ho spojenecká komise do Československa vrátila a v říjnu 1948 byl Toussaint odsouzen na doživotí. Za zamřížovanými okny zůstal až do roku 1961, kdy byl po mezivládní dohodě vyměněn za dva v Německu vězněné naše občany, o sedm let později zemřel.

Hrabě von Pückler:

Byl mužem s nedobrou pověstí, z generálního štábu wehrmachtu ho údajně kdysi vyhodili pro dluhy, dle některých svědectví propadl prý Pückler během služby v Praze i opilství, byl psychicky labilní a občas mluvil o sebevraždě. Z vnějšího pohledu však v květnových dnech, a zejména v době, kdy 8. a 9. května krize vrcholila, jednal způsobem, jaký se od vysokého důstojníka SS očekával – rozhodl se klást nenávistný a další oběti přinášející odpor až do posledního náboje, v jeho případě, jak ještě poznáme, je tím míněn doslova poslední náboj. Takhle se ti čtyři zachovali. Ale upřímně řečeno: ať už by se zachovali jakkoli jinak, na celkovém stavu věcí by to už zůstalo bez vlivu.

STŘEDA 9. KVĚTNA 1945: DESET MINUT PO PŮLNOCI.

Berlínské předměstí Karlshorst. Do zasedací místnosti v budově hlavního stanu maršála Jurije Konstantinoviče Žukova, náčelníka generálního štábu Rudé armády a pozdějšího velitele Sovětské vojenské správy v Německu, vstoupili zástupci poražené strany a jejich nejvyššímu představiteli

Dva z povstaleckých předáků. Vlevo sedící muž nad mapou je generál Karel Kutlvašr (po Únoru na základě zfalšovaných důkazů odsouzený na doživotí)

Boje u pražského rozhlasu

byla bez dalších formalit předložena otázka: „Četl jste připravený dokument – a jste připraven ho podepsat?“

Třiašedesátiletý polní maršál Wilhelm Keitel znovu očima přelétl klíčovou větu: „My, níže podepsaní, jednajíce jménem vrchního velitelství německé branné moci, prohlašujeme tímto bezpodmínečnou kapitulaci všech německých ozbrojených sil na zemi, na moři a ve vzduchu, a to současně před nejvyšším velitelem spojeneckých expedičních sil a před vrchním velitelstvím Rudé armády.“

Dočetl, přikývl a řekl: „Ano.“

Vvybídlil ho, aby dokument podepsal.

Keitel si obřadně nasadil svou čepici, vzal do ruky maršálskou hůl, vtiskl si do oka monokl a usedl. Trhavými pohyby napsal pod kapitulací listinu své jméno. Po něm se připojili také ostatní. Polní maršál poté povstal a zřejmě čekal ještě nějaké prohlášení.

Nedočkal se.

Ozval se jen strohý pokyn: „Žádáme německou delegaci, aby opustila místnost!“

Hlas sovětského generála jako by muže, který se provinil mnoha válečnými zločiny a skončí, stejně jako generál Alfred Jodl, na norimberské šibenici, vrátil do skutečnosti. Vzal ze stolu své desky, zaklapl je a zamířil ke vchodu. „Ne!“ křikl důstojník, který tu měl službu. „Tudy!“ ukázal na vedlejší východ. Pětaticet minut uplynulo z 9. května 1945. Sověští, američtí, britští a francouzští generálové si s úlevou stiskli dlaně: válka na evropské půdě přece před půl hodinou skončila.

V PRAZE A JEJÍM OKOLÍ TOMU TAK ZCELA NEBYLO

Ve stovkách měst starého kontinentu i celého světa se slavilo, ale na české půdě ještě umírali lidé. Příslušníci řady německých jednotek se odmítli podřídit ustanovením o kapitulaci a snažili se silou si probít cestu tam, kde čekali lepší osud. Z oken a střech Prahy i jiných míst pálili zákeřní střelci.

A poslední, úplně poslední ohnisko ozbrojeného odporu?

Nacházelo se na jih od Příbrami mezi Slivi-

cí u Milína a Čimelicemi. Sem se v ranních hodinách 9. května stáhl se zbytkem jednotek Waffen-SS jejich velitel SS-gruppenführer hrabě von Pückler. Ještě několik hodin předtím se telefonicky střetl s armádním velitelem Prahy generálem Rudolfem Toussaintem, jemuž vytkl, že svým jednáním s představiteli České národní rady a posléze podepsáním kapitulčního protokolu, k čemuž došlo 8. května v 16 hodin, se nezachoval jako „hrdý Němec“. Není známo, co na to Toussaint odpověděl, ale ať již řekl cokoli, bylo to už sporem bez významu, protože v době, kdy Pücklerovi muži jižním směrem opouštěli Prahu, pronikaly tam z opačné strany tanky Rybalkovy 3. a Leljušenkovy 4. gardové tankové brigády 1. ukrajinského frontu.

Následné zřízení esesáckého opěrného rajonu u Milína si jistě nemohlo klást za cíl, že se stane výchozím bodem k slavnému znovudobytí Evropy, účel pocházel z kategorie zcela opačné: pokusit se silou či vyjednáváním proktestit si cestu do amerického zajetí. Ještě 11. května došlo v tomto prostoru k rozsáhlým střetům mužů SS a wehrmachtu s postupujícími vojáky Rudé armády a místními odbojáři.

PAK UŽ JAKÉKOLIV JEJICH ŠANCE ZCELA VYMIZELY

Dvanáctého května devadesát minut po půlnoci SS-gruppenführer a generálporučík Waffen-SS Carl Friedrich Graf von Pückler-Burghaus, syn majora pruské armády a účastník dvou světových válek, podepsal kapitulací akt – a krátce poté se přímo v Čimelicích zastřelil.

Výstřel, který se v jistém smyslu podobal tečce.

Tečkou za válkou na evropské půdě, za protektorátem i za tím, čemu hitlerovci v rámci svých plánů na záchranu nezachránitelného – nikoli naplněné – a tudíž ani ne zcela pravdivě říkali Festung Böhmen.

Ruce nad hlavou – symbol neodvratitelné německé porážky